

Dr. Rannap 1. le
kõrvalamõtte
aasta 4. 1. 44. P. Rannap

Diplomitöö
392394

E. V.
TARTU ÜLIKOOLI
ÕIGUSTEADUSKOND
30. det. 1943
№ 301
TARTU

Õigusteaduse instituut
Kriminaalõigusteaduse
osakond

Õigusteaduse instituut
KKS-is.

Diplomitööne arvestatud.
P. Rannap
24. 5. 44.

1. B.
K. Rannap

Tartu 1943

Tõepisond 25. jaanuaril 1944. s.
Õigusteaduskond

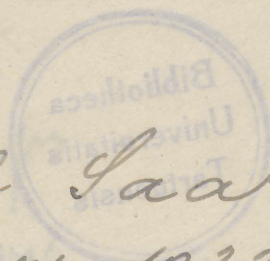
Diplomitoõ
392394

R. V.
TARTU ÜLIKÕLLE
KIRJASTO
30. detsembril 1943
nr. 326

Eduurimise institut
Kriminaalkohtupidamise
seadustikus.

Diplomitoõ.

Paul Saar,
matr. nr. 10220.

Tartu, 1943

EELUURIMISE INSTITUUT

K K S - is.

Sisukord:

A.	Sissejuhatus.	lk.	1
B.	Eeluurimine KKS-järgi	"	5
1.	Eeluurimise ülesanne, iseloomustavaid jooni ja erinevusi juurdlustest.	"	5
2.	Eeluurimise ulatus.	"	7
3.	Eeluurimise organid.	"	8
a)	Liigitelu ja tööpiirkonnad.	"	8
b)	Kohtu-uuri ja õigusi ja kohuseid.	"	10
c)	Kohtu-uuri vastutus.	"	12
d)	Kohtu-uuri suhe politseiga.	"	13
e)	Kohtu-uuri suhe prokuratuuriga ja tema tegevuse järelevalve.	"	13
4.	Eeluurimise algamine.	"	16
	Algamise ajendid:		
a)	Prokuratuuri ettepanek.	"	16
b)	Politsei poolt esitatud juurdlus.	"	17a
c)	Kohtukoja ettepanek.	"	18
d)	Ringkonnakohtu ettepanek.	"	18
c)	Teistelt kohtuvõimudelt alluvuse järgi üle antud asjad.	"	19
f)	Süüteoost kannatanu kaebus erasüüdistusajus.	"	19
g)	Riigikohtu ettepanek.	"	20
5.	Eeluurimise menetlus.	"	21
a)	Kohtu-uuri suhtumine juurdlustesse.	"	21
b)	Eeluurimise toimetamise kiirus ja aeg.	"	22
c)	Eeluurimistoimingute protokollimine ja määruste tegemine	"	23

d) Sundvahendite tarvitamine eeluurimisel.	lk. 27
aa) sundvahendid süüaluse vastu.	" 27
.) kutseleht.	" 27
.) sundtoomiskäsk.	" 28
.) tõkkeabinõud.	" 30
bb) sundvahendid tõendite kindlustamiseks.	" 33
l) vaatlus ja läbivaatus.	" 34
.) läbiotsimine ja väljavõtmine.	" 38
.) tunnistajate kutsumine.	" 40
e) Asitõendite kogumine ja hoidmine.	" 42
f) Süüaluse ülekuulamine.	" 43
g) Tunnistajate ülekuulamine.	" 46
h) Asjaosaliste õigusi eeluurimisel.	" 47
6. Kaebused eeluurimistoimingute peale.	" 50
7. Kriminaaljälitamise peatamine, lõpetamine ja eeluurimise toimetamise lõpetamine.	" 51
C. L õ p p m ä r k m e i d .	" 54
Kasutatud kirjandus ja lühendid.	" 55

S i s s e j u h a t u s .

Kriminaalprotsess, mis nüüdisaegsel kujul on pikaajalise ajaloolise arenemise tulemus, jaguneb ja on õieti alati jagunenud kahte suurde ossa: algmenetluseks ja lõppmenetluseks, millised osad on omavahel tihedalt sõltuvuses nii, et algmenetlus kriminaalmenetluse esimese järguna lõppmenetlust ette valmistab.¹⁾

Algmenetluse ülesandeks on kahtlusaluse vastu tõendusmaterjali kogumine, et lahendada küsimust, kas tuleb asuda lõppmenetlusele, asetades kahtlusalune süüpinki ja mõista tema üle kohut või tuleb lõpetada süüdistus lõppmenetluseta. Algmenetlus on aluseks, milleta oleks raske kujutella keerulisemat lõppmenetlust, kuna just algmenetlusel kogutakse see materjal, millele toetudes süüdistaja ehitab oma süüdistuse.

Alg- ja lõppmenetlus kui ühtse kriminaalprotsessi osad, siiski on rajatud erinevatele põhimõtetele, milline asjaolu on tingitud selgast, et kaasaegne kriminaalprotsess enamikus põhineb Prantsuse protsessikoodeksi eeskujule. Viimane pani keh-tima n.n. segaprotsessi tüübi, milline oma põhiloomult kujutab vanaajale omase võistkondliku ja keskajale iseloomuliku inkvisitsiooniprotsessi sünteesi. Lõppmenetlusele on omane võistkondlikkuse printsiip moderniseeritud kujul. On teostatud tööjaotus: on eraldatud kohus, olelevad ka pooled. Pooltel on ligikaudu ühesugused õigused, nad on õigustatud esitama tõendeid ja vaidlema vastaspoole tõendite vastu. Menetlus on avalik nii pooltele kui ka publikule, toimub suuliselt ja on ehitatud vaidluse põhimõttele: audiatur et altera pars. Tõendusmaterjali võtab kohus vastu võimalikult otseselt, arvestades kõike, olles aga selle hindamisel vaba.

1) Vrd. Tief, 1k.1. E.Ents. I vg. 276.

Algmenetlus seevastu on omaks võtnud inkvisitsiooni-
protsessi põhimõtted reformitud kujul. Nii toimub algmenet-
lus kirjalikult, protokollitakse kannatanu, süüaluse, tunnis-
tajate jne. seletused. Kogu menetluskäik toimub salajaselt,
publikule teadmata, mingisuguseid andmeid tavaliselt ei aval-
data. Samuti pole veel pooled konstitueerunud, mistõttu puu-
dub ka vaidlusvõistlus. Kaitsja osavõtt pole lubatud, või kui,
siis erandlikult õige kitsendatud tegevusvabadusega. Võib
öelda, et algmenetlusel süüteo uurija isikus - kui on tegemist
kohtu-uurijaga - on ühendatud süüdistaja, kaitsja ja kohtuniku
ülesanded; nad pole veel harunenud, kristalliseerunud, nagu
lõppmenetlusel.²⁾

Eelkirjeldatud kahe erineva printsiibi rakendamine on
tekitanud protsessidele palju raskusi alg- ja lõppmenetluse
kooskõlastamise suhtes. Kui tunnustada üldiselt protsessi
juures vooruseks kogu menetluskäigu vahenditust ja suulisust,
siis patustab selle vastu õige tugevasti segaprotsessi algme-
netluse ehitus. Algmenetlusel fikseeritakse rida toiminguid
(vaatlused, läbiotsimised, ekspertisiid), milliseid ei saa
korrata lõppmenetlusel, vaid tuleb rahulduda nende toimingute
protokollidega, mistõttu lõppmenetlus muutub vahendlikuks ja
kirjalikuks, kaotades sellega eeltähendatud suulisuse ja va-
hendituse voorusi. Samuti seisneb puudusi kohtu-uurija tege-
vuse iseloomus. Kohtu-uurijat peetakse kohtunikuks, kel on
täita rida kohtulikke funktsioone, milliseid ta peab soori-
tama kohtunikule omase kindla erapooletusega. Ent samas on
ta ühtlasi süütõendite koguja, mistõttu ta paratamatult peab
kalduma ka võtetele, mis rohkem on omased politseivõimudele
kui kohtunikule, kuigi seadus näeb ette, et kohtu-uurija peab
selgitama ühesuguse erapooletusega nii süütõendavaid kui ka
-eitavaid asjaolusid. See ehitus, kus ühele isikule on pan-
dud kohtuniku, süüdistaja ja kaitsja funktsioonid, on teata-
val määral puudulik, kuna ühesuguse hoolega on raske asjasse
suhtuda ja mõnel ülesandel seetõttu tuleb paratamatult kannata-
tada.³⁾

---

2) Vrd. Käsko lk.21

3) " " lk.261.

Selliseid esilekerkivaid raskusi on püütud kõrvaldada uuemais protsessikoodeksis, ent võib öelda, et ükski neist ei ole suutnud neid radikaalselt lahendada ja vaidlused algmenetluse, kui segaprotsessi valusaima koha ümber kestavad lakkamatult. Vastavalt üldisele rahulolematusele on üles kerkinud terve rida reformiprojekte selle protsessi haige koha parandamiseks. Neid nende põhimõttelise aluse järgi gruppeerides, võib eraldada kaht diametraalselt üksteisele vastukäivat seisukohta. Esimene - ehitada algmenetlus võistkondlikule põhimõttele ja teine - ehitada ta puhtal kujul inkvisitsiooni põhimõttele, kaotades eeluurimine kui niisugune ja eemaldades seega algmenetlusest kohtuniku osavõtt täiel määral.⁴⁾

Eeluurimise leiavad täiesti üleliigse olevat peamiselt saksa teoreetikud (Fr. Liszt, Kries, Rosenfeldt, Zucker, Keller j.t.), kes pooldavad kogu algmenetluse täiel määral prokuratuuri ja politseiorganite kätte andmist.⁵⁾ Need koguksid siis süütõendid ja esitaksid neid lõppmenetlusel. Siinjuures aga esineks ebasoovitavaid puudusi, milliste tõttu võiksid kannatada kohtualuse huvid ja samuti ka kriminaalprotsessile nii omane materiaalse töö leidmise põhimõte. Nii osutub juba algmenetluse kestel tihtipeale tarvilikuks võtta tarvitusele süüaluse vastu sundvahendeid tõkkeabinõude näol, milliste rakendamist aga põhimõtteliselt prokuratuurile ja administratiivvõimudele anda ei või, kuna need kitsendavad tugevasti süüaluse õigusi ja oma iseloomult sarnased, et neid võivad tarvitada ainult kohtuvõimud. Teiseks tuleb algmenetlust sooritavail organeil ette võtta selliseid toiminguid, mida hiljemini lõppmenetlusel üldse pole võimalik korrata, mis pärast nende toimingu protokollid lõppmenetlusel avaldatutena kujunevad aluseks, millele kohus võib oma otsust rajada. Siinjuures aga tekib kahtlusi, kas sellistele, mitte kohtuvõimude poolt fikseeritud tõendele, kohtul on otstarbekohane ja materjaalse töö leidmiseks küllalt kohane rajada oma otsust.⁶⁾

Algmenetluse võistkondlikule põhimõttele ehitamist pooldavad ja selle poole püüavad Lääne-Euroopa seadusandlused, ot-sides eeskujusid Inglise protsessist, kus algmenetlus juba põliselt omapäraselt võistkondlikule põhimõttele rajaneb ja lõpp-

4) Vrd. Tief, lk.3 ja Räägo, lk.261.

5) " " lk.3

6) " Räägo, lk.262.

menetlusega sellise terviku sünnitab, millist teiste maade seadusandlused seni pole saavutanud.⁷⁾ Ent ka võistkondliku põhimõtte järjekindlal rakendamisel võib tekkida raskusi, mis kahjustavalt mõjuvad protsessikäigule. Nii peaksid võistkondliku põhimõtte puhul konstitueeruma pooled juba algmenetlusel, mis ühtlasi peaks siis olema avalik ja ka lubatav kaitsja osavõtt sellest. Selline võimalus aga muudaks algmenetluse aeglaseks ja raskepäraseks. Samuti võiks tekkida oht, et pooled ja nende esindajad, eriti aga kaitsjad, võiks segada algmenetluse kulgemist, sest on loomulik, et kaitse, kui kokkuleppeline institut, kipub kaitsma süüaluse huviseid rohkem kui see oleks vajalik üldsuse huvides. Seda aga ühe või teise normiga pidurdada osutuks võrdlemisi raskeks või siis mitte küllalt otstarbekohaseks. Ka tuleb silmas pidada asjaolu, et võistkondliku põhimõtte täiel määral algmenetluses rakendamine tõstaks seda liiga väljapaistavaks, kuna ometi loomulikult peatähtsus kriminaalmenetlusel peab langema ja langebki just lõppmenetlusele, millele algmenetlus on ju ainult ettevalmistavaks astmeks.⁸⁾

Kuna nii ühele kui teisele eelkirjeldatud põhimõttele rajatud algmenetlusel oleks kaaluvaid vigu, siis seni pole üksi kehtiv kriminaalprotsess asunud rakendama ei puhtakujulist võistkondlikkuse põhimõtet - ühenduses selle avalikkuse ja suulisusega, ega ka puhtakujulist inkvisitsioonipõhimõtet. See asemel liigutakse nende kahe diametraalselt vastupidise lähendusviisi vahel, kaldudes üks rohkem ühele, teine teisele poole.⁹⁾

Ka Eesti seadusandlus, pannes kehtima kriminaalkohtupidamise seadustiku, on püüdnud leida algmenetluse konstrueerimisel teatavat keskteed eelmainitud põhimõtete vahel. Sealjuures meie KKS-ile tema väljatöötamisel on olnud aluseks varem kehtinud veneaegne KKS eestiaegsete novellidega ja veel enam 1900 a. üllitatud Vene kohtuministri Muravjevi eesistumisel töötanud komisjoni koostatud KKS-eeelnõu.¹⁰⁾ Need eeskujud, mis oma algehituselt põhinevad Euroopa moodsa segaprotsessi raamistikul, on andnudki meie praegukehtivale KKS-ile peatuuma, kusjuures vastavalt tegeliku elu mõjustusel väljakujunenud nõuetele ja otstarbekohasusele on juure tulnud rida olulise tähtsusega

---

7) Vrd. Tief, lk. 2-4.

8) " Räägo lk. 261.

9) " " " 262; Tief lk. 2-3

10) " " " 27.

uuendusi, eriti just algmenetluse osas, milline, kasutades mit-
meti omapäraseid lahendusviise, on põhjalikult ümber korralda-
tud. 11) Lähem vaatlemine, millisel kujul on konstrueeritud meie
KKS-is algmenetlus, eriti just selle kohtuvõimude poolt toimi-
tav osa - eeluurimine - olgugi ülesandeks käesolevale kirjuti-
sele.

11) Vrd. Räägo, lk. 28.

Eeluurimine KKS-i järgi.

1. Eeluurimise ülesanne, iseloomustavaid jooni ja erinevusi juurdlusest.

Sarnaselt teiste riikide kriminaalprotsessidele ka meie KKS jagab algmenetluse kahte ossa: politseivõimude poolt toimetatavaks juurdluseks ja kohtuvõimude poolt toimetatavaks eeluurimiseks. Sealjuures väiksemate süütegude algmenetlus sisaldab ainult juurdluse, kuna suuremate süütegude juures see koosneb nii juurdlusest kui ka eeluurimisest. Nii nõuavad jaoskonnakohtule alluvad asjad ainuüksi juurdlust, kuna aga kõigis ringkonnakohtule, Kohtukojale ja Riigikohtule alluvais avaliksüüdistusajus on ka eeluurimine süüaluse kohtu alla andmiseks sunduslik (§ 73). Kui juurdlus eeluurimisele eelneva algmenetluse astmena peab selgitama, kas on küllaldaselt põhjusi alustada kahtlusaluse kriminaalkohtulikku jälitamist, siis eeluurimise ülesanne seisneb selles, et vormiliste ennekohtulike uurimistoimingutega valmistada asja ette selleks, et anda süüalust kohtu alla. Siinjuures aga osutub tähelepandavaks seik, et meie KKS-is juurdlus oma sisult on asetatud õige lähedale eeluurimisele ja seega selgema ning kindla- piirdelisema joone tõmbamine juurdluse ja eeluurimise vahel osutub võrdlemisi raskeks. Küll toimetavad meilgi juurdlust-politseivõimud, ent selle erikaalu on KKS-is tõstetud niivõrra, et ta sisuliselt tihtipeale võrdub eeluurimisele, sest suure osa juurdlustoiminguid toimetatakse eeluurimisreeglite järgi (§ 60). Selle kohta ütlevad Valitsuse motiivid, et juurdlust on tahetud legaliseerida, mida tuleb mõista niimoodi, et juurdlusele on tahetud anda seadusega see suurem tähtsus, mille ta aja jooksul tegelikult meie praktikas oli omandanud, teiseks ka seda, et ta on muudetud vormiliseks. See tähendab, et politsei juurdlustoimingud kujutavad endist iseseisvaid vormilisi ennekohtulikke uurimistoiminguid, mida kohtu-uuri-ja ei ole kohustatud põhjuseta kontrollima. Sellega ei ole eeluuri-

mise ülesandeks enam ennekohtulik asja uurimine terves ulatuses, vaid ainult niivõrd, kui politsei juurdlus on puudulik ja nõuab täiendust asja edaspidise käigu kohta õige seisukoha võtmiseks. Juurdluse ja eeluurimise säärase vahekorra juures oleneb kohtu-uurijate töö rohkus eeluurimisel arusaadavalt täiel määral sellest, kui võrd hästi ja täielikult toimetab politsei juurdlust.¹²⁾

Mis eeluurimist iseloomustab ja juurdlusest tunduvalt eristab, on asjaolu, et juurdlusel politseil ei ole õigust kedagi süüalusena üle kuulata ja temale ette panna vormilist süüdistust. Seda võidakse teha vaid eeluurimisel kohtu-uurija poolt, kes kogunud andmete põhjal süüdistuse kvalifitseerib — tähendab, ära määrab süüks pandava süüteo koosseisu vastava karistusseaduse dispositiivosa kohaselt. Süüdistuse ettepanemisega ja süüalusena ülekuulamisega tunnustatakse ülekuulatatav ametlikult, vormiliselt süüaluseks, mis on ülekuulatavale häbistav ja moraalselt koormav, mis pärast seda võib ette võtta ainult äärmise ettevaatusega ja pärast kõigi kogunud asjaolude igakülgselt hindamist ning kaalumist vastava põhjaliku õigusteadusliku eelharidusega ja materiaalõigust tundva kohtuvõimu kohtu-uurija poolt.¹³⁾

Süüaluse vastutusele võtmine ja süüalusena ülekuulamine kohtuvõimu poolt enne kohtu alla andmist on eriti vajalik põhjusel, et politsei võib juurdlusel koguda ühekülgselt ainult süüdistavaid andmeid, jättes tähele panemata andmed, mis võivad olla süüaluse kasuks. Pärast süüaluse vastutusele võtmist võib aga süüalune kohtu-uurijalt nõuda tema kasuks olevate tõenduste kogumist (§ 263), mida juurdlusel teha üldse pole võimalik, kuna seal pole veel vormilist süüalust. Sellega on eeluurimine kõigis asjus vajalik peaasjalikult selleks, et anda süüalusele võimalust enne kohtu alla sattumist ette tuua kõiki tõendusid enese kasuks, mis võib ära hoida ka asjatut kohtu alla andmist ühekülgsete andmete põhjal, mis kohtus ümber lükatakse.¹⁴⁾

---

12) Mattó, lk.84 (motiivid).

13) Vrd. Mattó lk.74 (motiivid)

14) Mattó, lk.85 (motiivid).

2. Eeluurimise ulatus.

Missuguses ulatuses kohtu-uuriija peab toimetama eeluurimist, s.o. kas eeluurimisel tuleb koguda kõik võimalikud asja kohta käivad tõendused või ainult need, mis annavad küllaldase aluse süüaluse kohtu alla andmise küsimuse otsustamiseks, seda ei määra seadus lähemalt. Selle küsimuse kohta ütleb Matto KKS-i kommenteerides järgmist.¹⁵⁾ Teatavasti on paljudes asjades hulk niisuguseid tõendusi, millel võib olla küll tähtsus kohtus asja otsustamisel, kuid mingit tähtsust kohtu alla andmise küsimuse lahendamisel. Vene kohtupraktika pooldas seisukohta, et eeluurimisel tuleb koguda kõik kättesaadavad tõendused. Vastupidisele seisukohale on aga ses küsimuses asunud suurem osa Lääne-Euroopa seadusandlusest ja kohtupraktikast. Viimase seisukoha järgi tuleb eeluurimisel piirduda ainult niisuguste tõenduste kogumisega, mis on vajalikud süüaluse kohtu alla andmise küsimuse lahendamiseks või mis võivad hävineda või kaduma minna enne kohtulikku asja arutamist. Sellest seisukohast tuleks eeluurimisel toime panna kõik tarvilikud vaatlused, läbivaatused, läbiotsimised ja väljavõtmised ning koguda kõik asi- ja kirjalikud tõendid, kui ka ülekuulata kõik süüd tõendavad tunnistajad, ent kaitse tunnistajaist ainult need, kelle ütlused võivad mõjutada kohtu alla andmise küsimuse nii või teisiti lahendamist, kuna kõik teised kaitse tunnistajad, kelle ütlustel võib küll olla tähtsust kohtus asja otsustamisel, kuid kohtu alla andmisel aga mingit tähtsust olla ei saa, tuleks alles kohtus üle kuulata. Viimane seisukoht on otstarbekohane ja kiirendab tunduvalt eeluurimist ning sellele peaks asuma ka meie praktika, kuna meil puudub vandekohus ja ametkohtul on kaks sisulist astet, kuhu tunnistajate ülesandmine ja väljakutsumine on vabam võrreldes vene KKS-iga. Näib, et eeluurimise kohta käivad eeskirjad sellele seisukohale asumiseks mingeid takistusi ei tee. § 87 ainult nõuab, et kohtu-uuriija on eeluurimise toimetamisel kohustatud täieliku erapooletusega selgitama niihästi süüalust süüdistata-

15) Matto, lk.147 j.

vaid kui ka kaitsvaid asjaolusid ja § 265 juhatusel on kohtu-uuri- ja süüaluse nõudmisel kohustatud kontrollima ainult neid asjaolusid, mis võivad mõjutada asja otsustamist. Viimati tähendatud asja otsustamise all ei tule mõista asja sisulist otsustamist kohtus, vaid kohtu alla andmise küsimuse otsustamist, sest § 73 sõnastuse kohaselt on eeluurimine sunduslik süüaluse kohtu alla andmiseks. Tähendab, eeluurimise ülesanne § 73 mõtte kohaselt on ainult niisuguste tõenduste kogumine, mis on vajalikud kohtu alla andmise küsimuse lahendamiseks. Samuti tuleb mõista ka § 87 eeskirju, ja täieliku erapooletusega selgitada niihästi süüalust süüdistavaid kui ka kaitsvaid asjaolusid, kuid ikka ainult selles ulatuses, kuivõrd see on vajalik kohtu alla andmise küsimuse otsustamiseks, välja arvatud § 205 ettenähtud andmete kogumise nõue süüaluse isiku ja elukäigu kohta.

3. Eeluurimise organid.

Liigitelu ja tööpiirkonnad. Korrapärase eeluurimise organitena teotsevad meil jaoskonna kohtu-uuri- ja tähtsamate asjade kohtu-uuri- ja eriti tähtsate asjade kohtu-uuri- ja Peale selle teotsevad kohtu-uuri- ja ülesannetes vanemad kohtu- ameti kandidaadid kohtu-uuri- ja kohustetäitjaina ja kohtunikud teatavail juhtudel.

Tähtsaim eeluurimise organitest on jaoskonna kohtu-uuri- ja, kes toimetab eeluurimist temale määratud jaoskonnas, milliseiks on jaotatud ringkonnakohtu maaala. (§ 79). Nagu eelpool tähendatud, on eeluurimine ringkonnakohtule, Kohtukojale ja Riigikohtule alluvais avaliksüüdistusasjus süüaluse kohtu alla andmiseks sunduslik, ringkonnakohtule alluvais erasüüdistusasjus aga ainult omastamise, varguse ja kelmuse kohta, mis on korda saadetud abikaasade, ülenevate ja alanevate sugulaste vahel (§ 73). Kõigi nende süütegude uurimine oma enamuses lasub jaoskonna kohtu-uuri- ja. Reeglipäraselt piirdub jaoskonna kohtu-uuri- ja territoriaalselt eeluurimise toimetamisega süütegudes, mis on korda saadetud tema jaoskonnas. Erandlikult

aga toimetab ta eeluurimist ka neis teadmata paigas sooritatud süütegudes, mis on ilmsiks tulnud tema jaoskonnas. Viimasel juhul viib ta eeluurimise lõpuni või selgitamiseni, kus süütegu korda on saadetud (§ 78). Kui aga süüteo uurimisel paremaks tõe leidmiseks osutub tarvilikuks üksikuid eeluurimistoiminguid ette võtta ka kohtu-uuriija asukoha maakonna teise kohtu-uuriija jaoskonnas või isegi teises maakonnas, siis see on lubatav (§ 84). Tavaliselt aga sellistel juhtudel tehakse vajalike eeluurimistoimingute täitmine ülesandeks sellele kohtu-uuriijale, kelle jaoskonnas neid tuleb täita. Neil juhtudel täidetakse eeluurimistoimingud ülesande teinud kohtu-uuriija küsimuskava järgi (§ 80), millised aga täiel määral ei piira ülesannet täitvat kohtu-uuriijat, kes võib ette võtta oma jaoskonna piirides omal nägemisel selliseid eeluurimistoiminguid, mida ta tunnustab tarvilikuks asja paremaks selgitamiseks (§ 81). Linnas aga, kuigi see on jaotatud mitmeks eeluurimisjaoskonnaks, pole lubatud ülesannete tegemine teise jaoskonna kohtu-uuriijale, vaid iga asjaomane kohtu-uuriija on kohustatud ette võtma vahenditult kõiki eeluurimistoiminguid toimetusel olevas asjas (§ 83).

Tallinna ringkonnakohtu piirkonda kuulub üks tähtsamate asjade kohtu-uuriija, kes erineb tavalisest jaoskonna kohtu-uuriijaist selle poolest, et tema algab eeluurimist ainult ringkonnakohtu prokuröri või Kohtukoja prokuröri ettepanekul (§ 76).

Peale tähtsamate asjade kohtu-uuriija tunneb KKS veel eriti tähtsate asjade kohtu-uuriijat, kelle tegevuspiirkond ulatub üle riigi ja kes alustab eeluurimist ainult Kohtukoja prokuröri või Kohtuministri ettepanekul (§ 76).

KS § 415 ¹⁶⁾ põhjal võib ringkonnakohus panna vanema kohtu-ametikandidaadi peale jaoskonna kohtu-uuriija kohuse täitmise, milline võimalus on sageli kasutamist leidnud.

Kuna Saare-ja Hiiumaa on mandrist eraldatud ja oma väikese rahvaarvuga ei võimalda iseseisvate kohtu-uuriija jaoskondade asutamist, mandril asuvatel kohtu-uuriijatel aga kaugel maa ja liiklusolude takistuste tõttu raske või koguni võimatu oleks saartel kohtu-uuriija kohuseid täita, siis Saare-ja Hiiumaa jaos-

konna kohtunikele on pandud seadusega omas jaoskonnas ka kohtu-uurijate kohuste täitmine.¹⁷⁾

Veel toimetavad kohtunikud eeluurimist kohtunikkude ja prokuröride teenistusalastes süütegudes. Kohtunike, kaasa arvatud ka kohtu-uurijate teenistusalaseid süütegusid uurib Riigikohtu määramisel süüalusest astmeliselt kõrgemal seisev kohtunik. Kohtukoja ja Riigikohtu prokuröride teenistusalaseid süütegusid uurib Riigikohtu nimetamisel riigikohtunik, teiste prokuratuuri esindajate süütegusid Riigikohtu nimetamisel Kohtukoja liige (§ 908).

Kohtu-uuriija õigusi ja kohuseid.

Arvesse võttes kogu kriminaalkohtuliku jälitamise protseduuri suhtes tema tähtsaid ülesandeid eeluurimise toimetajana - oleneb ju edukalt toimetatud eeluurimisest teataval määral kogu protsessi saatus - kohtu-uurijal on võrdlemisi laialdased võimupiirid; samuti paneb seadus tema peale eeluurimise eduka toimetamise huvides terve rea kohustusi. Ta on kohtunik ja varustatud seega kõigi kohtunikule kuuluvate eriõigustega.¹⁸⁾

KKS § 86 kohaselt kohtu-uuriija võtab oma võimuga tarvitusele kõik vajalikud abinõud eeluurimise toimetamiseks, välja arvatud need, milles tema võim on seadusega sõnaselgelt piiratud. Kohtu-uuriija seaduslikke nõudeid peavad viivitamata täitma nii eraisikud kui ka politsei ja teised ametivõimud (§ 91). Leiab kohtu-uuriija ametikohuste täitmisel oma selliseile nõudeile vastupanu, siis on ta õigustatud nõudma ja kasutama kõigi kodanlike ja kaitsväevõimude, samuti ka ümbruselanike kaasabi vajalike toimingute läbiviimiseks (§ 93).

Toimetades eeluurimist on kohtu-uuriija kohustatud täieliku erapooletusega selgitama niihästi süüalust süüdistavaid kui ka kaitsvaid asjaolusid (§ 87). See paragraaf paneb kohtu-uurijale kõige vastutusrikkamad kohustused: siin on tema isikus ühendatud kohtuniku, süüdistaja ja kaitsja ülesanded ning on täiesti loomulik, et oleneb kohtu-uuriija, kui inimese sisemisest intelligentsist, psühholoogilisist võimeist, isegi meeoleolust ja muidugi rääkimata sellekohasest teaduslikust ettevalmistusest ning tööpraktikast, kui võrd kindla erapooletusega

17) Vrd. Räägo, lk. 275.

18) Vrd. Räägo, lk. 274.

ta suudab läbi viia oma mitmekülgseid ülesandeid. Igatahes on siin raske anda ja ära määrata seaduseparagraafiga kindlaid äärjooni kohtu-uuri ja tegevuse piiritlemiseks. Igal juhul aga ei või kohtu-uuri ja taotleda süüaluse süütunnistust lubadustega, kavalusega, ähvardustega või muude sarnaste väljapressimiseabinõudega (§ 196). Et ära hoida süüaluse psüühilise ja isegi ka füüsilise mõjutamise võimalust, ei ole lubatav toimetada korduvaid ülekuulamisi, kui selleks ei ole erilist vajadust (§ 203).

Kuna kehtiva KRS-i mõtte järgi kinnipidamiskaristus ei ole enam tasu või kättemaks sooritatud süüteo eest, mida määrati peamiselt süüteo raskuse järgi, seejuures vähe arvesse võttes süüaluse isikut, vaid sunduslik parandusvahend, mille abil peab püüdma parandada süüteo kordasaatjat ja muuta teda korralikuks kodanikuks, nõnda et ta enam ei anduks kuritegevusele, siis selle mõtte ja eesmärgiga karistust määra ei saa kohus karistumäära valikul arvestada ainult kordasaadetud süütegu, vaid peab peasjalikult arvestama süüaluse isikut ja valima karistumäära, mis on vastav just antud isiku parandamiseks. Et kohtul oleks võimalik valida KRS-is ettenähtud võrdlemisi laiades piirides just sellist karistumäära, mis vastaks süüaluse isikule ja mille ärakandmine viiks tema paranemisele, selleks peab kohus tundma põhjalikult süüaluse isikut ja tema elukäiku. Seepärast KRS § 205 teebki kohtu-uuri jaoks kohustuseks, mitte ainult piirduda süüaluse enese seletusega, vaid aegsasti koguda andmeid süüaluse eelmiste karistuste kohta, samuti ka teisi andmeid süüaluse isiku ja elukäigu kohta, mis võivad olla kohtule vajalikud karistumäära valikuks. Millised just need andmed peavad olema, ei määra seaduseparagraaf, üksikasjalikumalt, ent need peaksid puutuma süüaluse isikut ja elukäiku üldse, eriti aga tema vanemaid, perekonda, päriuslikke võimalusi, lapsega, kasvatust, vaimset arengut, hariduskäiku, kutseõppust, abielu, lapsi, tööd, majanduslikku seisut, vaimset ja ühiskondlikku elu, õiguslikke vaateid, iseloomu, kalduvusi ja kehalist ning vaimset tervist.¹⁹⁾

Eeluurimise edukaks ja otstarbekaks ning kiireks läbi-

¹⁹⁾ Vrd. Matto lk. 128-129 (motiivid).

viimiseks kohtu-uuriija on õigustatud tarvitama mitmesuguseid sundvahendeid. Nii võib kohtu-uuriija süüalust, kes seaduslike põhjusteta jääb ilmumata eeluurimisele, lasta kohale toimetada sunniviisil (§ 181) või kui on kahtlusi, et süüalune võib hoiduda kõrvale eeluurimisest, võtta tema vastu tarvitusele tõkkeabinõusid, millised vastavalt vajadusele võivad ulatuda kuni vahistamiseni (§ 210). Eeluurimisele ilma mõjuva põhjusega ilmumata jäänud manukaid, asjatundjaid ja tunnistajaid on kohtu-uuriija õigustatud karistama rahatrahviga, tunnistajaid teatud juhtudel isegi laskma kohale tuua sunniviisiliselt (§§ 118, 123, 235). Eeltähendatud sundvahendite kasutamise lähem vaatlemine, samuti kohtu-uuriija kompetentsi üldine käsitlemine toimub allpool, eeluurimise menetluskäigu üksikasjalikumal kirjeldamisel.

Kohtu-uuriija vastutus.

Kuna kohtu-uuriija oma põhiloomult on eriline kohtunik, kes toimetab eeluurimist, siis oma teenistuskohuste täitmise rikkumise eest ta kannab samasugust vastutust kui teisedki kohtunikud.

Nii võib kahjusaaja tsiviilkohtu korras nõuda kohtu-uuriijalt kahjutasu, kui see on toimetanud eeluurimist seadusevastaselt, erapoolikult või on olnud lohakas. Distsiplinaar/kohtu korras kannavad kohtu-uuriijad vastutust nende väiksemate teenistusalauste süütegude eest, mis pole ette nähtud KrS-is, vaid Distsiplinaarseadustikus, kusjuures nende, nagu teistegi kohtuametkonda kuuluvate isikute, distsiplinaarkaristamise alused ja kord on ette nähtud eriseadustes. Kui aga kohtu-uuriija väljaspool teenistusala - eraelus - oma elukommetega ja esinemistega enda, kui kohtuniku, prestiiži seevõrra alandab, et tema teenistussejätmine oleks kahjulik kohtuvõimule, misjuures aga puuduvad võimalused tema tagandamiseks distsiplinaar- kui ka kriminaalkohtu korras; siis sedalaadi juhtumid lahendab eridistsiplinaarkohus Riigikohtu Üldkogu näol.^{19a)} Lõpuks, muidugi, kannavad kohtu-uuriijad vastutust ka kriminaalkohtu korras teenistusalaal kordaseadetud süütegude eest. Siinjuures tuleb aga tähendada, et nende, kui kohtuametkonda kuuluvate

isikute kriminaaljälitamise kord teenistusalastes süütegudes on erinev tavaliste riigiteenijate kriminaaljälitamise korrast. Selle korra lähem vaatlemine eeluurimisse puutuvast osast toimub allpool.

Kohtu-uuri ja suhe politseiga. KKS-i reeglite kohaselt toimetab kohtu-uuri eeluurimist politsei kaasabil (§ 74), millest kaasaabi avaldub kõigepealt selles, et politsei peab viivitamatult täitma kohtu-uuri seaduslikke nõudeid (§ 91). Kui kohtu-uurijal tekib vajadus eeluurimise kestel koguda tarvilikke andmeid, siis teeb ta selle politseile ülesandeks ja viimane kogub neid kohtu-uuri ettepaneku kohaselt (§ 92), kusjuures vorm, mil moel politsei neid andmeid kogub, on samane, mida politsei üldse kasutab politseiliste andmete kogumisel.²⁰⁾ Kui kohtu-uurijal eeluurimise kestel tekib vajadus panna politseile ka vormilisi eeluurimistoiminguid, nagu vaatlust, läbi vaatust, läbiotsimist, väljavõtmist või teenistujate ülekuulamist, milliste toimingute sooritamiseks juurdluse kestel eeluurimise reeglite kohaselt politsei on õigustatud KKS § 60 järgi, siis on see temale lubatud. Siiski võib nende toimingute sooritamist teha politseile ülesandeks sellekohase määrusega ainult edasilükkamatul juhtudel, kui kohtu-uuri ise mõne teise kiire eeluurimistoimingu või kauge maa tõttu seda ei saa otsekohe ette võtta (§ 92). Puuduvad aga need tingimused, ei tohi kohtu-uuri oma ülesandeid panna politseile peale, vaid peab need sooritama iseseisvalt.

Kohtu-uuri ja suhe prokuratuuriga ja tema tegevuse järelvalve. Iga eeluurimise alustamisest on prokuratuur teadlik (§§ 64, 75, 101), ent prokuratuuri esindajad millalgi ei toimetata ise eeluurimist, vaid teevad selle kohta ettepanekuid kohtu-uurijale ja valvavad alaliselt eeluurimise järele (§§ 100, 74). Prokuratuuril seega on kaks ülesannet: olla süüdistajaks - tehes ettepaneku kohtu-uurijale alustada eeluurimist - ja vaheorganiks seaduslikkuse suhtes - teostades valvet eeluurimise järele. Üksikasjaliselt on prokuratuuri võimkond eeluurimisel KKS-is nii konstrueeritud, et selgelt eraldatavat ^{vahet süüdistaja võimu ja valvet} võimu tegevuse vahel on raske teha. Nad on üksteisega tihedalt läbi põimitud.²¹⁾

20) Vrd. Räägo, lk. 282.

21) " " " 283.

Kohtu-uurija tegevuse üle järelvalve teostamiseks prokuratuuri esindajail on õigus viibida kõigi eeluurimistoimingute juures ja vaadata koha peal algtoimikut (§ 102). Kuigi selle §-i järgi ei ole eeluurimistoimingut, mille juures prokuratuuri esindaja ei saa viibida, pole kohtu-uurija kohustatud mingit toimingut ette võtmata jätma põhjusel, et prokuratuuri esindaja ei ilmunud kohale. Prokuratuuri esindaja ei tohi kuidagi viivitada menetluse käiku, mis pärast ta võib vaadelda ja tutvuda algtoimikuga ainult kohtu-uurija juures, ega tohi nõuda, et see temale saadetakse.²²⁾

Kõigis asjus, mis puutuvad süüteo uurimisse ja tõendite kogumisse, kohtu-uurija on kohustatud täitma prokuratuuri esindaja seaduslikke nõudeid, märkides protokollis, missugused toimingud on täidetud viimase nõudmisel (§ 103). Kui prokuratuuri esindaja nõude täitmisel on takistusi, siis täidab kohtu-uurija nõude sel määral, mil see on võimalik ja teatab sellest nõude esitajale, jäädes ootama viimaselt lahendust (§ 104). Selliste takistuste hulka kuuluvad üldiselt faktilised takistused, nagu näit. tunnistaja küsitlemise nõudmine, kelle elukohta kohtu-uurijal ei õnnestu teada saada, jms. Niisugused tegelikult teostamatud ja samuti otseselt seadusvastased prokuratuuri esindajate nõuded kohtu-uurija võib jätta täitmata sellekohase määrusega, ei või aga keelduda täitmast eeluurimise sisulisse külge puutuvat nõuet põhjendusel, et nõutaval tõendusel ei ole tema arvates asja kohta tähtsust. Kui ta jätab täitmata ka korduva nõudmise peale tõenduste kogumisse puutuva prokuratuuri esindaja nõude, siis jääb prokuratuuri esindajale võimalus kohtu-uurija sellise tegevuse peale kaevata järelvalvekorras.²³⁾ Olgugi, et kohtu-uurija juba on leidnud eeluurimise olevat lõpule viidud, prokuratuuri esindaja võib nõuda ka siis eeluurimise täiendamist tema ettepaneku kohaselt (§ 106). See nõudmine on püstitatud põhjusel, et prokurör on süüdistamisvõimu esindaja, kes teab, milliseid tõendeid ta veel vajab asja edaspidisel menetluskäigul.²⁴⁾ Tähendatud õigust kasutada võib prokuratuuri esindaja mitte ainult sellisel juhul, kui asjas on keegi juba süüalusena

22) Vrd. Räägo, lk. 283.

23) " " , " 283, Matto, lk. 100 j.

24) " " , " 284.

vastutusele võetud, vaid ka sel korral kui kohtu-uuriija on esitanud eeluurimistoimiku prokuröriile kriminaaljälitamise peatamiseks või lõpetamiseks.²⁵⁾

KKS § 105 kohaselt igast määrusest, millega kohtu-uuriija süüaluse vastu tarvitusele võtab, muudab või ära muudab tõkkeabinõu, peab ta viivitamata teatama järelvalvet teostavale prokuratuuri esindajale. Prokuratuuri esindajal on õigus nõuda, et kohtu-uuriija süüaluse vastu tarvitusele võtaks kergema tõkkeabinõu, missugune nõue on kohtu-uuriijale kohuslik. Prokuratuur süüdistava organina teab, milline tõkkeabinõu osutub küllaldaseks, et kindlustada edaspidisele menetluskäigule vajalist korrapärasust. Sealjuures prokuratuuri esindajal aga on õigus ette panna võtta tarvitusele tõkkeabinõu, kui kohtu-uuriija seda pole teinud, või jälle võtta tarvitusele raskem tõkkeabinõu, kui kohtu-uuriija on valinud kergema. Nende prokuratuuri esindajate ettepanekutega mitteühinemise korral kohtu-uuriija peab esitama tõkkeabinõu küsimuse lahendamiseks ringkonnakohtule (§ 105).

Eeluurimistoimingute järelvalve on selle prokuratuuri esindaja kohuseks, kelle alluvuspiirkonnas neid toiminguid täidetakse, olgugi, et need puutuvad süütesse, mis on korda saadetud väljaspool seda kohturingkonda, kelle juures ta asub (§ 108).

Üldiselt võib öelda, et KKS-i järgi kohtu-uuriija ja prokuratuuri vahetõkord on ehitatud mitte subordinatsiooni, vaid koordinatsiooni põhimõttele. Prokuratuur on süüdistaja ja seaduslikkuse järelvalve teostaja organ, kohtu-uuriija aga oma põhiolimuselt kohtu organ, kellele vaid meie erilise funktsioonide jaotuse järgi on omistatud ka teatavaid politsei funktsioone, kusjuures teda aga ei saa vaadelda kui mingit prokuratuuri organit. Prokuratuuri ettepanek, alustada eeluurimist, on kohtu-uuriijale küll kohuslik, ent olles seda juba alustanud, koostab ta ise enesele vastava töökava, teostab selle iseseisvalt ja vastutab selle eest. Prokuratuur teostab vaid valvet ja esitab

---

25) Matto, lk.102.

kohtu-uurijale seaduslikke nõudmisi eeluurimisse ja tõendite kogumisse puutuvas osas. Nii ei saa normaalselt ette tulla olukorda, kus prokuratuur hakkaks juhtima eeluurimist oma kavade järgi, nii et kohtu-uurija muutuks otsekui mingike prokuratuuri täidesaatvaks organiks.²⁶⁾

4. Eeluurimise algamine.

Et kohtu-uurija alustaks tegevust, s.o. algaks eeluurimist mingis süüteoasjas, selleks peavad olelema vajalikud tingimused - ajendid. Niisuguste seaduslike ajenditena eeluurimise alustamiseks KES-is on fikseeritud prokuratuuri ettepanek, politsei poolt esitatud juurdlus, Kohtukoja ettepanek, ringkonnakohtu ettepanek, teiste kohtuvõimude alluvuse järgi asjade üleandmine, süüteoost kannatame kaebus erasüüdistusasjus ja Riigikohtu ettepanek kohtunike, kohtu-uurijate ja prokuratuuri esindajate teenistusalaistes süütegudes (§§ 75, 908),

Teisi eeluurimise alustamise ajendeid kohtu-uurija ei tunne ja nende olemasolul eeluurimist alustada ei või. See pärast ei saa kohtu-uurija alustada eeluurimist temale adresseeritud kannatanu kaebuse põhjal avaliksüüdistuse korras jälitavas süüteos, vaid peab selle kaebuse edasi saatma, kas politseile või prokuratuurile. Kohtu-uurija ei saa eeluurimist alustada ka süüdlase süütunnistusele ilmumise puhul. Kui süütunnistus on kirjalik, siis on kohtu-uurija kohustusiks see edasi saata jällegi kas politseile või prokuratuurile, kui aga suuline, siis juhatada ilma prokuratuuri esindaja või politsei juurde.²⁷⁾ Nagu näeme, võivad need ajendid olla vaid juurdluse, mitte aga eeluurimise, algamise ajendeiks.

Alljärgnevalt võtame lähemale vaatlemisele ja käsitleme üksikasjalikumalt eelmainitud seaduslike eeluurimise algamise ajendeid.

Prokuratuuri ettepanek

alustada eeluurimist puudutab ainuüksi avalik-ja poolavalik-

26) Vrd. Räägo, lk. 285.

27) " " " 276.

süüdistuse korras jälitataavaid süütegusid. Prokuratuuri esindaja võib kohtu-uurijale teha ettepaneku alustada eeluurimist ilma eelnenud politsei juurdluseta (§ § 100, 101); samuti võib ta igal ajal politseile teha ettepaneku, toimetatav juurdlus anda üle kohtu-uurijale eeluurimise teostamiseks, kusjuures, politsei olles kohustatud täitma prokuratuuri esindaja ettepanekut, võivad sattuda kohtu-uurija kätte juurdlused, mis politsei seisukohalt on alles lõpule viimata (§ 64). Seega meie KKS lubab eeluurimise alustamist ja selle teostamist ka ilma kahtlusaluseta, pannes selle väljaselgitamise kohtu-uurija peale. Lääne-Euroopa protsessid tavaliselt tunnustavad eeluurimist vaid kindla, juurdlusel väljaselgitatud kahtlusaluse vastu, mis asjaolu aitabki teha selget vahet juurdluse ja eeluurimise vahel, missugune vahe seega meie KKS-i järgi pole niivõrd selge, kuna see lubab eeluurimist alustada teiste ajendite olemasolul ka kindla kahtlusaluseta. 28)

Nagu tähendatud, prokuratuuri esindajad teevad ettepanekuid eeluurimise algamiseks, milles nad leiavad süüteo tunnuseid, kuid seejuures neil pole õigust nõuda eeluurimise algamist küllaldase aluseta (§ 101). Milline just peab olema see küllaldane alus, on jäetud seadustikus sõnaselgelt väljendamatuna ja lahendamata küsimus, kuidas toimida juhul, kui prokurör on teinud ettepaneku alustada eeluurimist asjas, milles kohtu-uurija ei leia üldse süüteo tunnuseid või milles tema arvates on olemas ilmselt kriminaaljälitamise algamise või jätkamise seaduslikud takistused ja kui prokurör siiski oma nõudmise juurde jääb. Kuna KKS-is kuski ei ole sõnaselgelt kohtu-uurijale õigust antud prokuröri ettepanekute vastu vaidelda, tuleb järeldada, et need on kohtu-uurijale igal juhul kohuslikud ja nad peavad neid vaidlematult täitma. Loomulik on see prokuratuuri seaduspäraste ettepanekutega, ent vaevalt mõeldav, et kohtu-uurija peaks täitma prokuratuuri esindaja seadusvastaseid ettepanekuid, nagu eeluurimise alustamise asjus, milles puuduvad süüteotunnused või olemas seaduslikud takistused kriminaaljälitamiseks ilma omapoolse seisukohavõteta. Näib, et sääraseid

28) Vrd. Räägo lk. 276 j.

ettepanekuid kohtu-uuri ja mitte ainult ei ole kohustatud, vaid isegi pole õigustatud täitma, kuna seadus ei luba eeluurimise toimetamist niisuguseis asjus ja seetõttu sarnaste ettepanekute täitmine oleks kohtu-uuri ja tööaja raiskamine, tunnustajatena ülekuulataivate kodanike asjatu tülitamine ning teiste asjade eeluurimise käigu venitamine. Kuna seaduses on mõeldud ainult seaduspäraseid ettepanekuid, siis niikaua, kui prokuratuuri esindaja ettepanekut tehes ja kohtu-uuri ja seda hinnates ei eksi, ei saa tekkida nende vahel ka lahkarvamust. Kui aga ühe neist eksi arvamuses olles tekib lahkarvamus, siis selle lahendamiseks kõige õigem viis näib olevat järgmine. Kohtu-uuri ja, saades prokuratuuri esindajalt ettepaneku eeluurimise algamiseks asjus, milles ta ei leia süüteo tunnuseid või milles tema arvates ilmselt on olemas kriminaaljalitamise algamise või jätkamise seaduslikud takistused, ei alga eeluurimist, vaid koostab vastavalt oma seisukohale põhistatud määruse ja saadab asja tagasi prokuratuuri esindaja korraldusse. Kui viimane, tutvudes kohtu-uuri ja määrusega ja sellega ühinedes, tunnustab ekslikuks oma endise seisukoha, siis lõpetab ta kriminaaljalitamise, vastasel korral aga esitab kohtu-uuri ja keeldumise peale järeelvalvekorras kaebuse ringkonnakohtule, kes siis küsimuse lahendab ja kas kohtu-uuri jale ette kirjutab eeluurimist alata või jätab prokuratuuri esindaja kaebuse tagajärjeta. Kuid veel otstarbekohasem oleks kohtu-uuri ja esimese keeldumise peale kaebust mitte kohe esitada, vaid ettepanekut kohtu-uuri jale korrata, tema eksi arvamust ära seletades, ja ainult sel juhul kaebus esitada, kui kohtu-uuri ja siiski jääb endisele seisukohale. Ettepaneku kordamine kõrvaldaks kahtlemata nii mõnelgi juhul kaebuse esitamise vajaduse ja kiirendaks sellega asja käiku. Sealjuures viimane moodus oleks ka rohkem kooskõlas KKS-i mõttega, kuna ettepaneku kordamine on sõnaselgelt ette nähtud KKS § 104 tähendatud küsimuste suhtes.²⁹⁾

Politsei poolt esitatud juurdlus. Kui politseil on juurdlusega korda läinud kindlaks teha, et teos on süüteotunnuseid, et kahtlusalune on süüteo autor ja et puuduvad kriminaaljalitamise seaduslikud takistused, siis saadab politsei ringkonnakohtule alluvais asjus juurdlustoimiku vastavale kohtu-uuri jale (§ 64), kes siis selle põhjal alustab eeluurimist.

Siinjuures võib tekkida küsimus, kuidas peab kohtu-

uurija toimima säärase politsei juurdlusega, milles ei leidu üldse süüteotunnuseid või millest selgub, et asjas on olemas kriminaaljälitamise algamise või jätkamise seaduslikud takistused, tähendab juurdlusega, mille politsei oleks pidanud § 61 juhatusel saatma prokuröri korraldusse. KKS-i mõtte kohaselt peaks kohtu-uurija ka säärase juurdluse põhjal eeluurimise algamise määrusega võtma asja oma toimetusse, olgugi, et asjas ei ole vajalik ette võtta ühtegi muud eeluurimistoimingut ja siis oma määrusega § 262 põhjal saatma prokuröri korraldusse. Selliselt tuleks toimida põhjusel, et § 75 juhatusel on juurdlus kui ennekohtulik jälitamistoimetus obligatoorne eeluurimise algamise ajend ja eeluurimine on kehtiva KKS-i mõtte kohaselt suurel määral juurdluse kontrollimine, milleks kahtlemata tuleb lugeda ka juurdlustoimiku läbilugemist ja selle edaspidise käigu kohta seisukoha võtmist kohtu-uurija poolt.³⁰⁾

Kohtukoja ettepanekul alustab kohtu-uurija eeluurimist järgmistel juhtumitel. Kui juurdluse lõpetamise määruse peale süüteost kannatanu pöördub palvega Kohtukoja poole, pöörata asi eeluurimisele, ja viimane selle palve rahuldab (§§ 72, 321). Kui prokuratuuri poolt tehtud eeluurimise lõpetamise määruse peale kannatanu kaebab Kohtukojale ja see leiab, et eeluurimine on toimetatud puudulikult, siis saadab ta asja kohtu-uurijale tagasi täiendavaks eeluurimiseks, ette kirjutades tarvilikud toimingud (§§ 309, 321, 329). Kui süüaluse kaebusel prokuröri süüdistusakti peale Kohtukoda kaebust arutades ise leiab, et asi sisaldab raskemalt karistatava süüteo tunnuseid, kui see märgitud süüdistusaktis, siis saadab ta asja kohtu-uurijale tagasi täiendava süüdistuse esitamiseks (§ 328). Eeluurimise alustamisest või jätkamisest Kohtukoja ettepanekul kohtu-uurija peab teatama prokuratuuri esindajale, et see saaks teostada valvet eeluurimise järele (§ 75).

Ringkonnakohtu ettepanek on kohtu-uurijale eeluurimise alustamise ajendiks juhul kui asjaosaliste kaebusel või prokuröri valve korras antud kaebuse põhjal ringkonnakohus on määranud eeluurimise toimetamise üle anda teisele kohtu-uurijale. Sealjuures tuleb ühes üleandmise põhjuste väljendamisega tähendada ka need eeluurimistoimingud, mis tunnustatakse maksvusetuiks ja mis tuleb uuesti toimetada (§§ 271, 285, 299).
³⁰⁾ Vrd. Matto, lk. 86 j.

Teistelt kohtuvõimudelt alluvuse järgi üle antud asjus alustab kohtu-uuriija eeluurimist ainult siis, kui ta asja tunnistab endale alluvaks, vastasel korral tõstab ta üles alluvusvaidluse.³¹⁾ Alustades eeluurimist teistelt kohtuvõimudelt alluvuse järgi üleantud asjas, teatab kohtu-uuriija sellest prokuratuuri esindajale (§ 75).

Süüteoost kannatanu kaebus erasüüdistusasjus. Eeluurimise algamisel erasüüdistuse korras jälitatavais süütegudes on iseärasuseks, et siin võib kannatanu otseselt kaebusega pöörduda kohtu-uuriija poole. Samuti võib ta muidugi pöörduda ka politsei või prokuratuuri poole, ent need ei astu omalt poolt mingit sammu, vaid saadavad kaebuse otsekohe edasi vastavale kohtu-uuriijale. Kaebusele tuleb juurde lisada lo krooni suurune kautsjon, mida võivad vastu võtta ka politsei ja prokuratuur kui kaebuse edasiandjad asutused, kuid selle mittetasumine ei õigusta neid kaebust tagasi lükkama ega vabasta kohustusest kaebust kohtu-uuriijale edasi saata. Kautsjoni puudumisel jätab kohtu-uuriija kaebuse käiguta kuni kautsjoni esitamiseni, sellest kaebajale teatades. Kautsjonita kaebuse esitamist ei loeta kriminaaljälitamise algatamiseks ja see ei katkesta ka aegumist. Makstud kautsjon antakse kaebajale tagasi süüaluse süüdimõistmise, samuti ka kriminaaljälitamise lõpetamise korral süüaluse surma tõttu ja ~~XKKS~~ § 18 toodud põhjustel (kui süüteo eest on ähvardamas vaid rahatrahv ja süüalune tasub kuni kohtuotsuse või -resolutsiooni tegemiseni kõrgeimal määral rahatrahvi, tasuraha, kohtukulud ning rahuldab kahjutasunõude) ning KRS § 69 p.2 tähendatud aegumise tõttu (kohtuotsuse aegumine). Süüaluse õigeksmõistmise, samuti ka muudel põhjustel kriminaaljälitamise lõpetamise korral aga langeb kautsjon riigile. Kautsjoni maksmisest on vabastatud riigi ja omavalitsusasutused, isikud, kellele on antud vaesuse õigus, ja maksujõuetuks tunnistatud võlgnikud (§ 77).

Ükskõik millisel teel, kas süüteoost kannatanu poolt otseselt või politsei või prokuratuuri kaudu, erasüüdistusasjus kaebus on jõudnud kohtu-uuriijani - esimeseks sammuks, mis ta

---

31) Vrd. Räägo lk. 277.

ette võtab, on poolte väljakutsumine lepitamiseks. Kui leppimine on läinud korda või erasüüdistaja on seaduslike põhjusteta jäänud ilmumata, siis kohtu-uuriija lõpetab asja jäädavalt. Kui aga leppimine ei ole läinud korda või süüalune on jäänud seaduslike põhjusteta ilmumata, siis asjus, milles eeluurimine on sunduslik (§ 73) algab kohtu-uuriija eeluurimist, kuna kaebused muudes süütegudes ta esitab otseselt ringkonnakohtule (§§ 77, 266).

Riigikohtu ettepanek. Kohtunike, kohtu-uuriijate ja prokuratuuri esindajate teenistusalastes süütegudes on eeluurimise algamise seaduslikuks ajendiks Riigikohtu ettepanek. Riigikohtu üldkogu läbi vaadates eraisikute kaebusi ja avaldusi, ametivõimude teadaandeid või kohtuvõimude ettekandeid kohtunike, kohtu-uuriijate ja prokuratuuri esindajate poolt korda saadetud teenistusalaste süütegude kohta ja leides, et neid ei saa lõpetada süüteotunnuste olemasolul või kriminaaljälitamisega algamise seaduslike takistuste puudumisel, teeb ettepaneku eeluurimise algamiseks. (§§ 904, 905). Enne asja eeluurimisele pööramist vajaduse korral Riigikohus võib koguda asja kohta täiendavaid andmeid süüaluse suhtes järelevalvekorras kõrgema kohtu liikme või mõne oma liikme kaudu, kellel on õigus kaebuses toodud asjaolude selgitamiseks tutvuda ka süüaluse toimetamisel olevate, samuti ka olnud toimetustega (§ 906). Riigikohus on õigustatud ka omal nägemisel algatama kriminaaljälitamisega, s.o. asja eeluurimisele pööramist kohtunike ja kohtu-uuriijate vastu, mitte aga prokuratuuri esindajate vastu (§ 907). Eeluurimist eelmainitud juhtudel aga ei toimeta tavaline kohtu-uuriija, vaid, nagu mainitud eespool, kohtunik eeluurimisorganina, kelleks on kohtunike ja kohtu-uuriijate poolt kordasaadetud teenistusalaste süütegude puhul Riigikohtu üldkogu ettepanekul ja määramisel süüaluse suhtes järelevalvekorras kõrgema kohtu liige või Riigikohtunik. Ringkonnakohtu prokuröride ja ta abide, Kohtukoja, samuti ka Riigikohtu prokuröri abide kohta toimetab eeluurimist Riigikohtu ettepanekul Kohtukoja liige, Riigikohtu ja Kohtukoja prokuröri kohta aga riigikohtunik (§ 908). Eeluurimise algamisest teatab eeluurimist toimetav kohtunik järelevalvet teostavale prokuröriile (§ 909).

5. Eeluurimise menetlus.

Kohtu-uuriija suhtumine juurdlusse. Nagu juba tähendatud eespool, meie KKS on tõstnud juurdluse erikaalu niivõrd, et see on võrdlemisi lähedane eeluurimisele ega lähe toimetamise korras, paljudes asjades aga ka sisult ega ulatuselt milleski lahku eeluurimisest. Selle tulemuseks on, et hästi sooritatud juurdlus teeb eeluurimise lihtsaks ja vähe aega nõudvaks. Kohtu-uuriijal on õigus pärast juurdluse saamist kontrollida, täiendada ja muuta politsei poolt juurdluse kestel ettevõetud toiminguid ja korraldusi. Politsei juurdluse toiminguid, mis § 60 põhjal eeluurimiseeskirjade järgi on toimetatud rahuldavalt ja täielikult, ei ole kohtu-uuriija kohustatud kordama (§ 90). Selliselt määrab KKS kohtu-uuriija suhtumise juurdlusse.

Siinjuures võib aga tekkida küsimus, kas kohtu-uuriija on õigustatud kontrollima, täiendama ja muutma politsei poolt juurdluse kestel ettevõetud toiminguid ja korraldusi motiveerimata ja ilma erilise vajaduseta ning kas ta rahuldavalt ja täielikult eeluurimiseeskirjade järgi sooritatud toiminguid, mida ta seadus teksti järgi pole kohustatud kordama, siiski on õigustatud kordama. Arvesse võttes asjaolu, et juurdluse legaliseerimisega ³²⁾ on just tahetud ära hoida aegaviitvat ja mõttetut kahekordset asja uurimist, siis tuleb ses suhtes asuda eitavale seisukohale. On ju KKS-i mõttes juurdlus iseseisev toimeetus töenduste kogumiseks ja fikseerimiseks, mitte ainult andmete kogumine eeluurimise toimetamiseks, mis pärast juurdluse ülesanne ja toimingute seaduslik jõud juhul, kui need on toimetatud seaduses määratud vorminõuete kohaselt ja sisult täielikult, on võrdne eeluurimistoimingute jõuga. Järelikult ei või kohtu-uuriija selliseid juurdlustoiminguid põhjuse ja motiveerimata kordama ning muutma hakata, nagu ta seda teha ei või ka eeluurimistoimingutegagi. Sellelt seisukohalt lähtudes võiks kohtu-uuriija kontrollida, või õigemini korrata ainult neid juurdlustoiminguid, mis ei ole seatud vorminõuete kohaselt toimetatud ja täiendada oma toimingutega

---

32) Vrd.eespool lk.5

ainult neid, mis on sisult puudulikult toimetatud ja muuta ainult neid politsei poolt tehtud korraldusi, mis ei ole seaduspärased, või mida kohtu-uuri ja juurd lusega ja eeluuri- misel kogutud andmete põhjal ei pea sisult õigeks.³³⁾ Nii on isegi kujuteldav, et hästi ja vajalike vormi ning sea- duse nõuete kohaselt sooritatud juurd luse puhul eeluurimine koosneb vaid eeluurimise alustamise määrusest, neist toimin- guist, mida politsei ei ole õigustatud ette võtma, kahtlus- aluse vastutusele võtmise määrusest, süüalusena küsitlemi- sest, tõkkeabinõu määramisest, süüalusele eeluurimistoimiku ettenäitamisest ja lõpuks toimiku prokuratuuri esindajale edasisaatmisest, kuna kõik muu on juurd lusel tehtud ja figu- reerib lõppmenetlusel kui eeluurimisega võrdne tõendusmater- jal. Väga paljudel, eriti lihtsamatel, juhtumitel on see ka tegelikult niiviisi, ent võib olla ka teisiti. Teisiti toi- nub see juhtumitel, kui juurd lust pole üldse olnud, kui see on puudulik või kui prokuratuur on nõudnud politseilt juurd- luse üleandmist kohtu-uuri jale momendil, kus politsei ei ol- nud veel juurd lust lõpule viinud.³⁴⁾

Eeluurimise toimetamise kiirus ja aeg. Oma iseloomult on kohtu-uuri ja tegevus säärane, mis nõuab kiirust, mispärast ta töötab ka üksik-kohtunikuna, sest võib arvata, et mitme- kesi ühe ja sama küsimusega tutvumine ja uurimine on aegaviit- vam kui üksikisikul. Kohtu-uuri ja on kohustatud õigel ajal tarvitusele võtma vajalikud abinõud tõenduste kogumiseks; eri- ti ei tohi ta viivitada säärase süüte jälgede ja tunnuste avastamisega ja alalhoidmisega, mis võivad hävida (§ 88). Sellest eeskirjast järgneb, et kohtu-uuri ja, saades juurd luse, prokuröri ettepaneku või eeluurimistoimiku kohtult või teiselt kohtu-uuri jalt, - peab vaatamata muudele toimetustele viivita- mata sellega tutvuma ja selgusele jõudma, kas asjas ei tule ette võtta mõned edasilükkamata toimingud, ja kui see on tar- vilik, siis seda ka tegema.³⁵⁾ Eeluurimise toimetamise kiire iseloom nõuab, et vajaduse korral kohtu-uuri ja peab töötama ka pühadel ja puhkepäevadel (§ 85). Kohtu-uuri ja seega on

33) Vrd. Matto, lk. 42 j.

34) " Räägo, lk. 279.

35) " Matto, lk. 91.

õigustatud ja koguni kohustatud süüalust ja tunnistajaid välja kutsuma ja küsitلهma puhkepäevadel, kus teiste ametiasutiste töö seisab.³⁶⁾

Süüteo asitõendite, samuti ka süüteo läbi saadud asjade väljavõtmist ja äravõtmist toimetab kohtu-uuri ja viivitama nende asjade leidmisel (§ 89). Süüteo sündmuse uurimisel vajalikke vaatlusi ja läbivaatusi, läbiotsimisi ja väljavõtmisi toimetatakse reeglipäraselt päeval, välja arvatud edasilükkamatud juhud. Viimasel juhul tuleb protokollis ära tähendada põhjused, mis sundisid vaatlust ja läbivaatust või läbiotsimist ja väljavõtmist toimetama öösel (§§ 111, 151). Eelnev eeskiri on antud peamiselt kodanike öörahu kaitseks, mispärast ei või lugeda seadusevastaseks öösel nende toimingu teostamist niisugustes kohtades, kus inimesed sel ajal harilikult on üleval, näit. öösel töötavates käitistes. Edasilükkamatuks tuleb pidada niisuguseid juhtusid, kus on karta, et hommikuks võivad süüteo jäljed hävida või neid võidakse kõrvaldada.³⁷⁾

Eeluurimistoimingute protokollimine ja määruste tegemine. Eeluurimine koosneb tervest reast üksteisele järgnevaist ning üksteisega seosesolevaist toiminguid, milliseist igaüks omab omaette tähtsust ning väärtust. Nende säilitamiseks ja edaspidise kasutamise võimaldamiseks neist tuleb jätta kirjalikud jäljed, s.o. neid tuleb protokollida. See ei võikski olla teisiti, sest üksikute eeluurimistoimingute peale on võimaldatud edasikaebamine (§§ 269, 270) ja osa neist kuuluvad lõppmenetlusel avaldamisele. Seepärast protokollitakse kogu eeluurimise menetluskäik ja KKS näeb ette, et iga üksiku eeluurimistoimingu kohta koostatakse protokoll (§ 253). See tuleb koostada nõnda, et sellest selgesti nähtuks, kelle poolt, kuna, kus ja missugused eeluurimistoimingud tehti, kes selle juures viibisid, mis selle toiminguga avastati, ja missugused märkused või vastuväited esitati juuresviibijailt (§ 254). Kui on tegemist küsitlemis-ehk ülekuulamisprotokolliga, siis märgitakse sinna: ülekuulatud isikute nimed, samuti ka ülekuulamise juures viibinute nimed; ülekuulatud isikute seletused või ütlused, tunnistaja ülekuulamise juures viibinud süü-

36) Vrd. Räägo, lk. 177.

37) " Matto, lk. 103.

aluse märkused ja vastuväited (§ 255). Süüaluse ja tunnistajate seletused kirjutatakse protokollis esimeses isikus, võimalikult nende oma sõnadega, midagi muutmata, vahele jätmata või juurde lisamata. Lihtrahvakeelsed, kohalikud või mitte päris arusaadavad väljendid ja sõnad tuleb sulgudes ära seletada. Tunnistaja ülekuulamisprotokollis märgitakse ka, kas ta on üle kuulatud vandeta või vande all (§§ 200, 252).

Vaatluse või läbivaatuse kohta kirjutab kohtu-uuriija protokollis võimalikult nende toimingute teostamise kohal. Kõik, mis leiti vaatlusel või läbivaatusel, kirjeldatakse protokollis selles järjekorras, nagu seda vaadeldi ja nagu see ilmsiks tuli (§ 114). Kirjalikkude tõendite vaatlusel tuleb protokollis üksikasjalikult kirjeldada nende sisust kõik asjasse puutuvad osad (§ 115).

Kohtuarstlikul läbivaatamisel teatab arst oma tähelepanekuist võimalikult täielikult läbivaatust toimetavale kohtu-uuriijale, kes kannab läbivaatusprotokollis kõik need andmed, samuti ka kõik seletused, mis arst on andnud juuresviibijate küsimustele. Samuti protokollitakse kohtu-uuriija enese, manukate ja samuti ka teiste läbivaatusel viibivate isikute arvamused arsti toimingute kohta, mis näivad neile kahtlastena (§§ 135, 136). Kui on tegemist laiba lahkamisega, siis laiba lahangu akt peab koosnema kolmest osast: 1) sissejuhatusel, 2) välise ja sisemise vaatluse protokollist ning 3) arsti arvamusest. Sissejuhatus sisaldab andmeid: kelle ettepanekul toimub lahangu, kelle poolt koolnu saadatud, kes toimetab lahangu, kes ametiisikuist ja manukaist viibib lahangu juures, mis ajal ja kus kohal toimub lahangu, andmed koolnu nime, soo, vanuse ning elukutse kohta, teated tema surma kohta, koolnu asend leiu puhul jne. Teises - protokollarses - osas tuleb kirjeldada kõiki laiba juures tähele pandud leide, nagu see on ettenähtud juhistes kohtuarstliku lahkamise kohta. Arvamus surmapõhjuste kohta peab olema kaaluteldud, põhjendatud, objektiivne, olles rajatud ajakohastele kohtumeditsiini nõuetele. 38)

---

38) Kohtu/meditsiini seadus § 11-14; RT 1935 - 64.

Protokollile kirjutavad alla kõik selle sissejuhatavas osas nimetatud isikud, s.t. need isikud, kes viibisid protokollitud eeluurimistoimingu juures (§ 256). Protokoll loetakse ette kõigile neile, kes peavad alla kirjutama; kui keegi keeldub või ei saa alla kirjutada, siis märgitakse selle põhjused protokollis (§ 257).

KKS ei näe ette kohtu-uuriija sekretäri, seepärast tuleb tal endal protokollid koostada (§§ 114 j.t.). Ei ole aga seadusvastane, kui protokollis kirjutab kohtu-uuriija ülesandel teine isik, näit. kohtuameti kandidaat. Protokollis koostamise võimelistele süüalustele ja tunnistajatele võimaldab KKS kirjutada vastused kohtu-uuriija küsimustele oma käega (§ 199). Et omada vormilist jõudu, peab iga protokoll lõpuks muidugi olema alla kirjutatud ka kohtu-uuriija poolt.

Kuna Eesti Vabariigi riigikeeleks on eesti keel,³⁹⁾ siis reeglipäraselt ka selles keeles peab toimuma eeluurimismenetlus ja kirjutatama eeluurimisprotokollid. Kui aga eeluurimisel küsiteldav - süüalune, tunnistaja, asjatundja - ei oska eesti keelt, kohtu-uuriija aga valdab tema keelt, on kohtu-uuriija küsitlemine lubatud selles keeles. Ei valda aga kohtu-uuriija küsiteldava keelt, toimub ülekuulamine tõlgi abil (§§ 201, 249). Erilisi nõudmisi tõlgi kohta eeluurimise reeglid ei püsita - nii ei kuulu ta vannutamisele. Küsitlemise kohta koostab kohtu-uuriija protokollis, kirjutades selle eesti keeles ning märkides, et ülekuulamine on toimunud tõlgi kaudu. Protokollile kirjutavad alla küsiteldav, tõlk ja kohtu-uuriija (§§ 253 - 256).

Eeluurimise menetluskäigu kestel võib « üles kerkida mitmesuguseid üksikküsimusi, mis vajavad mingisugust lahendust kohtu-uuriija poolt. Selliseid küsimusi lahendab kohtu-uuriija oma määrustega, millised ta protokollis juurdlustoimikus. Millal kohtu-uuriija peab kirjutama määruse, millal mitte, see pole leidnud täpset fikseerimist KKS-is. § 258 ütleb, et peale KKS-is otseselt tähendatud juhtude teeb kohtu-uuriija erilisi määrusi ainult siis, kui see on tarvilik eeluurimise käigu või kohtu-uuriija korralduste seletamiseks, kusjuures määruses märgitakse selle koostamise aeg ja ettevõetavate eeluurimis-

---

39) Keeleseadus. RT 1934 - 93, § 1.

toimingute ajendid ning alused ja sellele kirjutab alla kohtu-uuriija (§ 259). Seda eeskirja tuleb mõista nii, et kohtu-uuriija teeb määrusi tähtsamate eeluurimistoimingute sooritamise puhul. KKS-is otseselt nimetatud on vähesed need juhud, mil kohtu-uuriija on kohustatud tegema määruse. Üksikud §-id, mis räägivad määruse koostamisest on järgmised. § 92 võimaldab kohtu-uuriijal määrusega teha politseile ülesandeks eeluurimise kestel ette võtta vaatlusi, läbiotsimisi, tunnistajate küsitlemisi jne. Määrusega tuleb võtta kahtlusalune süüalusena vastutusele (§ 168). Määrusega määrab kohtu-uuriija tõkkeabinõu ja muudab selle (§§105, 216). Määrusega tuleb konfiskeerida kautsjon või käendus, trahvida asjatundjaid tunnistajaid jne (§§ 227, 238 j.t.).

Peale nende loendatud toimingute on rida sääraseid toiminguid, mida KKS küll sõnaselgelt ei käse lahendada määrusega, millised aga oma tähtsusest on seesugused, et neid § 258 kohaselt eeluurimise mõtte ja käigu järgi tuleb lahendada määrusega. Säärsed on näit. eeluurimise algamine (§ 75), sundtooma kasutamine (§ 182), süüaluse otsimine politsei kaudu (§ 177), süüaluse väljanõudmine välisriigilt (§ 179), kannatanu tsiviilnõudjaks tunnistamine (§ 97), teatavate esemete asitõendiks tunnistamine (§ 161), erasüüdistusasjus eeluurimise lõpetamine (§ 262) eeluurimise toimetamise lõpetamine (§ 263) jms.

Kohtu-uuriija protokollis ega tema poolt koostatud määrustes ei ole lubatavad kaaped ja kustutused; nähtavaid parandusi ja täiendusi võib teha, kuid nende kohta tuleb kirjutada vastava protokollis või määruse alla sellekohane õienõudus enne protokollis või määruse allakirjutamist (§ 260).

Sellekohasel palvel annab kohtu-uuriija protokollide ja määruste ära kirju: süüalusele - tasuta, erasüüdistajale ja tsiviilnõudjale aga - määratud tasu eest (§ 261).

Eeluurimise protokollid, kohtu-uuriija määrused, kutselehtede teised eksemplarid jne - sõnaga: kõik eeluurimistoimetusse puutuvad paberid õmmeldakse toimikusse koostamise või sissetulemise aja järjekorras, nummerdatakse, kinnitatakse lehtede arvu järgi ja nõõritakse kohtu-uuriija pitsoriga.

Toimikus olevate paberite kohta koostatakse nimestik, milles märgitakse, missugusel lehel mingi paber leidub (§ 268).

Sundvahendite tarvitamine eeluurimisel. Eeluurimise edukaks ja nõuetekohaseks teostamiseks kohtu-uurijal on tarvis ette võtta mitmesuguseid toiminguid teiste kodanike suhtes, nagu üle kuulata süüalust, küsitella tunnistajaid, kasutada äsjatundjate abi, vajalike tõendite hankimiseks panna toime vaatlusi, läbiotsimisi jne. Et kindlustada tähendatud toimingute takistamatut ja tagajärjekat läbiviimist, kohtu-uurija on õigustatud kasutama selleks mitmesuguseid sundvahendeid, milliseid oma iseloomult võib jagada kahte liiki: a) sundvahendid süüaluse vastu ja b) sundvahendid vajalike tõendite kindlustamiseks ja saavutamiseks. Allpool vaatleme neid üksikasjalikumalt.

a) S u n d v a h e n d i d s ü ü a l u s e v a s t u

Et kindlustada süüaluse ilmumist eeluurimisele tema ülekuulamiseks, selleks on kohtu-uurijal võimalus kasutada järgmisi sundvahendeid: a) kutselehte, b) sundtoomiskäsku ja c) tõkkeabinõud.

Neist kergeim sundvahend on kutseleht. Kui kohtu-uurija on tunnustanud tarvilikuks süüaluse vastu võtta isik, kelle vastu on küllaldasi süüandmeid, või kui ta on saanud sellekohase põhistatud ettepaneku prokuratuuri esindajalt, ta koostab süüaluse vastu võtmise määruse, näidates selles vastutusele võtmise alused või prokuratuuri esindaja ettepaneku (§ 168), ja kutsub süüaluse kutselehega eeluurimisele; kui süüalune aga viibib eeluurimise toimetamise kohas, siis võib kohtu-uurija teda kutsuda ka suuliselt (§ 170). Kutseleht saadetakse süüalusele kahes eksemplaris, millest üks kutsutavale kätte antakse. Kutseandja märgib kätteantavale kutselehele kätteandmise aja ja nõuab, et kutselehe saaja annaks teisele, kohtu-uurijale tagasi saadetavale eksemplarile oma allkirja kutselehe kättesaamise kohta ja märgiks sinna ka kuupäeva, millal kutseleht vastu võetud. Mõlemale eksemplarile kirjutab alla ka kutse-

kohtu-uuri ja teha sundtooma määruse juhul, kui 1) süüalust süüdistatakse raskes kuriteos või kuriteos, 2) süüalust süüdistatakse üleastumises ning temale ei ole võimalik kutset saata põhjusel, et ta ennast varjab, ja 3) süüalusel puudub kindel elukoht (§ 181).

Süüaluse sunniviisil eeluurimisele toimetamisel näidatakse temale ette sundtoomiskäsk, millel peavad olema märgitud samad andmed, mis kutselehelegi, samuti ka sundtoomise kord. Sundtoomise ajana tuleb võimalikult märkida mitte üks kindel tähtpäev, vaid aja kestus, mille jooksul kohtu-uuri jal on võimalik süüalust üle kuulata (§ 182). Pärast sundtoomiskäsu ettenäitamist paneb selle ettenäitaja süüalusele ette kaasa tulla. Juhul kui süüalune keeldub või tõrgub kaasa tulemast, toimetatakse ta kohtu-uuri ja juurde ametivõimude või eraisikute kaasabil (§ 183). Süüaluse sundtoomist eeluurimisele, samuti ta vahistamist tuleb toimetada päeval, välja arvatud edasilükkamatud hädavajalikud juhud (§ 184). Kui sundtoomiskäsku täitval politseiametnikul on põhjendatud andmeid, et süüalune sundtoomiseks määratud ajal kõrvale hoidub, siis on ta kohustatud süüalust ka enne ilmumiseks määratud tähtaega esimesel võimalusel kinni pidama ja kohtu-uuri ja juurde toimetama (§ 185). Seejuures sundtooma mõtte kohaselt politsei peab süüaluse kohe kohtu-uuri ja juurde toimetama, mitte aga enese juures kinni pidama.^{4o)}

Juhul, kui politseil ei lähe korda täita sundtoomise käsku, saadab ta selle tagasi kohtu-uuri jale ühes märkusega mittetäitmise põhjuste kohta. Samuti tuleb ka toimida kutselehega, mida ei ole korda läinud tähtajaks kätte anda süüalusele või mõnele ta kodukondsele (§ 186).

Kui kutselehega kutsutav või sundtoomisele kuuluv süüalune haiguse või mõnel muul kaaluval põhjusel eeluurimisele ilmuda ei saa, siis kohtu-uuri ja, arvestades asja tähtsust, ilmumise takistuse kestust ja oma tööd teistes asjades, tuleb süüalust üle kuulama viimase viibimiskohta või ootab ära ilmumise või sundtoomise takistuste möödumise (§ 188).

4o) Vrd. Räägo, lk. 193.

Juhul, kui süüaluse viibimiskohta ei ole läinud kindlaks teha või kui ta kõrvale hoidub, teeb kohtu-uuri- ja korralduse tema otsimiseks politsei kaudu (§ 177). Otsimise kord politsei kaudu pole KKS-is täpselt kirjeldatud, vaid see on fikseeritud Politseivalitsuse juhistes. Nii võib otsida vahistamiseks, sundtoomiseks ja elukoha teatamiseks, kusjuures vahistamiseks ja sundtoomiseks otsimised sisuliselt praktilises ei erine.

Politseil on õigus otsitavat kinni pidada ja viibimata üle anda otsijale kohtu-uuri- ja korraldusele ainult siis, kui viimane on teinud vahistamise määruse või ka korralduse sundtoomiseks ja see on politseilises otsimises teatavaks tehtud. Süüteo liik ei mängi seejuures mingit osa.⁴¹⁾

Kui kohtu-uuri- ja korraldusele on kindlaid andmeid, et säärases süüteo osas, mille pärast väljanõudmine seaduse järgi lubatav, vastutusele võetud süüalune on redus välisriigis, siis esitab ta ringkonnakohtu prokuröri kaudu väljanõudmispalve Kohtuministri-le süüaluse väljanõudmiseks diplomaatilisel teel. Väljanõudmispalvele tuleb lisandada: 1) kohtu-uuri- ja korraldusele allkirjaga tõestatud ärakirjad vastutusele võtmise ja vahistamise määrustest; 2) kriminaalseaduste tõestatud tekst, mis käib selle süüteo kohta ja näitab sellega seotud karistust; 3) väljanõutava süüaluse tunnuste kirjeldus ja võimaluse korral ka ta päevapilt. Mainitud kirjavahetusele tuleb veel lisandada selle tõestatud tõlge prantsuse või selle riigi keeles, kust süüalust välja nõutakse, kui Eesti ja sama riigi vahel sõlmitud lepinguga see ei ole teisiti korraldatud (§ 178).

Juhul, kui süüalune viibib vahi all, siis kohtu-uuri- ja korralduse teeb vastava vangistusasutise direktorile korralduse süüaluse toimetamiseks eeluurimisele (§ 187).

Tõkkeabinõu kujutab endast sundvahendit, mida kohtu-uuri- ja korraldusele on õigustatud tarvitusele võtma vajaduse korral süüaluse vastu, et viimane ei saaks hoiduda kõrvale eeluurimisest ega takistaks korrapärast kriminaaljälitamist. Tõkkeabinõu määramisel tuleb kohtu-uuri- ja korraldusele kaaluda, kas on alust karta, et süüalune võiks eeluurimise eest kõrvale hoiduda või süüteo järgi kõrvaldada või tõendusid moonutada, kusjuures tuleb arvestada ka ähvardava karistuse raskust ja süüteoõnduste kaalukust ning süüaluse

41) Vrd. Räägo, lk. 193.

tervislikku kui ka varalist seisukorda ja vanust. Tõkkeabinõu aluseks olevate asjaolude muutumisel võib igal ajal tõkkeabinõu muuta või ära muuta (§ 212). Siit järgneb, et tõkkeabinõu pole mingi kehtvalt kindel sundvahend, vaid kõik oleneb konkreetse süüteo ja süütegija eritingimustest, nii et kohtu-uuriija võib kergemas süüteo võtta tarvitusele raskema tõkkeabinõu ja vastupidi või ka selle hoopis tarvitamata jätta.

Et kohtu-uuriija pidevalt oleks teadlik vastutusele võetud süüaluse elukohast, on see kohustatud kohtu-uuriijale teatama oma alalise elukoha muutmisest, samuti ka ajutisest lahkumisest, kui äraolek kestab üle ühe nädala (§ 209). Kui on karta süüaluse eeluurimisest või kohtust kõrvalehoidumist, siis selle takistamiseks kohtu-uuriija võib tarvitusele võtta järgmisi tõkkeabinõusid: 1) allkirja selle kohta, et süüalune oma elukohast ei lahku, 2) käendust, 3) kautsjoni ja 4) vahistamist (§ 210). Eeltähendatud tõkkeabinõude valikul on kohtu-uuriijal vabad käed, peale ühe erandi - üleastumiste, mil puhul võib tõkkeabinõuna tarvitusele võtta vaid allkirja, ja ainult selle rikkumise korral käendust või kautsjoni (§ 213). 12-17.aastase alaealise süüaluse suhtes võib tõkkeabinõuna kohaldada ainult vastutusliku valve alla andmist või vahistamist. Alaealise võib anda tema vanemate või tema eest hoolitseva või mõne muu ustava isiku vastutusliku valve alla, kes sellega nõus on ja kohustub teda nõudmise peale toimetama kohtu-uuriija juurde. Vahistamise korral tuleb alaealine paigutada alaealiste parandusasutisse. Kui teda aga ei ole võimalik sinna paigutada ruumipuuduse või kaugel maa tõttu, siis paigutatakse ta vangimajja alaealiste jaoks ettenähtud eriruumi (§211).

Tõkkeabinõu tarvitusele võtmise kohta teeb kohtu-uuriija oma allkirjaga määruse, mis peab sisaldama: 1) aja, millal määrus tehtud, 2) süüaluse nime ja perekonnanime, 3) kirjelduse süüteo, milles süüalust süüdistatakse ja 4) tõkkeabinõu ja selle tarvitusele võtmise alused.

Allkiri on kergeim tõkkeabinõudest. Süüalune kohustub oma allkirjaga elukohast mitte lahkuma, kusjuures lubaduse mittetäitmine ei too enesega kaasa muid tagajärgi peale võimaluse, et kohtu-uuriija võtab tarvitusele raskema tõkkeabinõu. ⁴²⁾

42) Vrd. Räägo, lk.199.

Käendus seisab kolmanda isiku poolt enese peale kindlas summas rahalise vastutuse võtmises juhuks, kui süüalune eeluurimisest või kohtust kõrvale hoidub. Käenduse võib süüaluse eest esitada iga usaldusväärne, varandusega isik (§ 214), kellelt seejuures võetakse allkiri selle kohta, et ta võtab enese peale kohtu-uurija poolt määratud summas rahalise vastutuse juhuks, kui süüalune hoidub kõrvale eeluurimisest või kohtust (§ 222). Käendaja usaldusväärsus on käenduse juures väga oluline, kuna mitteusaldusväärne käendaja võib oma vara võõrandada või muul viisil kõrvaldada, mille tagajärjel käendus tühiseks muutuks, sest käendaja allkiri iseenesest veel käenduse summa kättesaamist ei kindlusta.⁴³⁾

Kutsjon peab olema rahas ja selle võib esitada süüalune ise, samuti ka iga teine isik süüaluse eest (§ 215). Siinjuures teise isiku usaldusväärsus ei etenda mingit osa.

Käenduse- või kutsjonimäärusest antakse käenduse või kutsjoni esitajale sellekohase palve peale ärakiri (§ 222). Süüalune võetakse vahi alla seni kuni on esitatud käendus või kutsjon (§ 224); nende vastu vabadusse jäetud süüalune aga peab teatama kohtu-uurijale oma alalise elukoha muutmisest ja üle nädala kestvast äraolekust (§ 223). Kui eeluurimisele kutsustakse süüalune, kelle eest on käenduse või kutsjoni esitanud teised isikud, siis saadetakse ühel ajal süüalusele kutse saatmisega teadaanne selle kohta ka käendajale või kutsjoni maksjale, et viimane võiks tarvitusele võtta abinõusid selleks, et süüalune õigeks ajaks ilmuks kohtu-uurija juurde (§ 225). Jäab käenduse või kutsjoni vastu vabadusse jäetud süüalune mõjuva põhjusega eeluurimisele ilmunata või hoidub kõrvale, teeb vastav kohtu-uurija kutsjoni konfiskeerimise või käenduse sissenõudmise määruse, kusjuures käenduse või kutsjoni summast arvatakse riigi kasuks see osa, mis jääb üle süüteost kannatatu kahjutasunõude rahuldamisest (§§ 226, 227). Eelnevast selgub, et käenduse või kutsjoni summat määrates peab kohtu-uurija arvestama peale süüaluse varalise seisundi ka rahatrahvi, tasuraha ja tsiviilnõude suurust. Süüalune varalisest seisukohast vaadates peab käendus või

---

43) Vrd. Matto, lk. 134.

kautsjon olema nii suur, et selle kaotamise oht looks mõjuva teguri süüaluse eeluurimisele ilmumiseks.⁴⁴⁾

Raskeim tõkkeabinõudest on süüaluse vahistamine. Vahistamismäärus tuleb esitada süüdistatavale hiljemalt kolme päeva jooksul pärast ta kinnivõtmist (§ 217). Seejuures on ükskõik, millisel alusel toimus vahistamine - kas sundtooma käsu põhjal või politsei või teiste administratiivasutiste vahistamise põhjal (§§ 62, 63). Vahistamismääruse ärakiri saadetakse vangistusasutisele, kus vahistatu kinni peetakse (§217). Vahistatu vastuvõtmisel vangistusasutisse annab vastuvõttev vangistusasutise ametnik toojale vastuvõtmise kohta oma allkirja, mille viimane peab esitama kohtu-uurijale, kelle määruse põhjal toimus vahistamine (§ 221). Kui on vahistatud üliõpilane või kooliõpilane, siis peab kohtu-uurija sellest teatama vastavalt ülikooli valitsusele või õppeasutise juhatajale. Riigi- või omavalitsusteenija vahistamisest tuleb teatada nende ametisse määravale ülemusele või järelvalveasutisele, tegelikus kaitseväeteenistuses olevate isikute vahistamisest aga nende otsele ülemusele (§ 218). Kohtades, mis on kaitseväe ülemuse ainukäsitluses, võib kaitsevälase vahistamist, samuti ka sundtoomist toimetada inult kaitseväe ülemuse kaasabil (§ 219). Vahistamise kui tõkkeabinõu kestvust KKS ei piira - ta võib kesta terve eeluurimisaja.

b) S u n d v a h e n d i d t ö e n d i t e k i n d l u s t a m i s e k s j a s a a v u t a m i s e k s. Ei ole võimalik otsustada kriminaalasja, kui puuduvad vastavad tõendid, millised aitaksid kinnitada süüteo fakti olemasolu ja restaureerida süüteo sündmust. Arvesse võttes, et selliste tõendite kogumine alati ei toimu kergelt, sest asjast huvitatud isikud võivad neid varjata ja kõrvaldada, kuna osa kodanikke jäävad ükskõikseks ning hoiduvad kõrvale, kuigi nad mõningaid asjaolusid võiksid selgitada, kohtu-uurija on õigustatud nõudma vajalikke tõendeid igahelilt ja igalt poolt, milleks talle - nagu tähendatud juba eespool - on antud laialdased võimupiirid (§§ 93, 156).

Tõendite kindlustamise ja nende saavutamise vahendeid käsitlevaina KKS-is võib vaadelda sätteid, mis puutuvad süüteo sündmuse uurimist, nimelt vaatlust ja läbivaatust ning

läbiotsimist ja väljavõtmist, samuti ka sätteid tunnustajate ülekuulamisele kutsumise kohta.

V a a t l u s e ja l ä b i v a a t u s e mõisteid KKS tarvitab kõrvuti, ilma neid lähemalt ära määramata. Peab tähendama, et need terminid sisaldavad pea üht ja sama mõistet. Kui, siiski nende terminite tarvitamisel mõnesugust vahet tahetakse teha, siis võiks "vaatlust" tarvitada süüteo sündmuse kohta, süüteo jälgede ja asitõendena erinevate esemete välise vaatluse kohta ja "läbivaatust" juhtudel, kui tuleb komplitseeritud esemeid lahutada osadeks või esemete suuremat kogu läbi sorida, samuti ka isikute ja laipade läbivaatamisel. Säärase alusega vahetegemisel oleks vaatlus teatud nähtuse kirjeldus, läbivaatus aga - uurimus.⁴⁵⁾ Vaatluse ja läbivaatuse all KKS mõistab seaduslike organite poolt paiga, esemete ja isikute otsesest meeltega (peamiselt silmaga) tajumist; seega vaatluse ja läbivaatuse objektiks võib olla inimene, loom, koht, hoone, ese, tegevus jne.⁴⁶⁾

Vaatlusi ja läbivaatusi toimetab kohtu-uuriija kas vahenditult või asjatundjate kaudu vähemalt kahe manuka juuresolekul, kelleks kutsutakse usaldusväärsed isikud lähemal asuvate elanike hulgast. (§§ 109, 116). Sealjuures naisisikute vaatlusele ja läbivaatusele kutsutakse manukatena abielunaisi (§ 117). Maja või ruumi vaatlusele ja läbivaatusele peab kohtu-uuriija kutsuma peale manukate ka maja või ruumi peremehe, kelle puudumisel või keeldumisel tuleb kutsuda ta abikaasa või mõni tema täisealistest kodukondseist. Juhul, kui on vajalik toimetada vaatlust lukustatud majas, ruumis või hoiukohas peremehe ja teiste kodukondsete äraolekul või kui nad keelduvad lukustatud avamast, siis korraldab kohtu-uuriija lukustatu avanise ja vaatlustoimingud, mille juures tuleb hoiduda asjatust rikkumisest. Peremehe või ta kodukondsete äraolekul avatud ruumid või hoiukohad tuleb anda kohaliku politsei valvele (§§ 112, 147). Välismaalaste ruumes, kellel on Eestis eksterritoriaalsuse õigus ei või vaatlust ja läbivaatust toimetada muidu, kui pärast sellekohaseid läbirääkimisi Välisministeeriumiga (§§ 112, 149). Ruumide vastlemisel ja läbivaatusel, mida kasutavad ametiasutised või kaitsevägi, peab kohtu-uuriija kutsuma vastava asutise

45) Vrd. Matto, lk. 102 j.

46) " Räsgo, lk. 203.

lähema ülemuse, kes on kohustatud töö avastamisele keasa aitama kõigi temast olenevate abinõudega (§§ 112,150). Vaatluste ja läbivaatuste toimetamisel peab kohtu-uuriija tähelepanu pöörama mitte ainult süüte jälgedele, vaid ka jälgi ümbritsevatele esemetele ja kohale. Vajaduse ja võimaluse korral toimetab ta sellekohaseid mõõtmisi ja teab vaadeldavaist kohtadest ja süüraseist esemest, mida ei ole võimalik asitõendena asja juurde võtta, jooniseid, päevapiltlikke ülesvõtteid ja mudeleid (§ 113). Vaatluse ja läbivaatuse kohta kirjutab kohtu-uuriija protokollis võimalikult nende toimingute teostamise kohal ja korras, mis ette nähtud protokollis kirjutamiseks. ⁴⁷⁾ (§ 114).

Juhtumitel, kui kohtu-uuriijal vaatluse ja läbivaatuse toimetamisel asjaolude täpseks mõistmiseks on vaja erilisi teadmisi või vilumust teaduses, kunstis, käsitöös, töönduses või mõnel teisel kutsealal, kutsub ta endale abiks vastavaid asjatundjaid (§ 120). Sellega ei ole seaduses üksikasjalikult loendatud juhud, millal just tuleb kutsuda asjatundjaid, vaid viimase küsimuse lahendamine on jäetud kohtu-uuriija otsustada. Asjatundja on mõeldud kohtule abiks niisuguste asjaolude selgitamisel, mida kohus ise ei suuda mõista. Sellepärast ei tohiks kohtu-uuriija jätta asjatundjat kutsumata niisuguse asjaolu selgitamiseks, milline oma erialalise kuuluvuse tõttu käib harilikule kohtunikule üle jõu, olgugi, et kohtu-uuriija isiklikult mingil viisil oli omandanud vilumuse ka sel erialal, nii et ta selle tõttu seda asjaolu võis mõista. Ja seda nimelt põhjusel, et eeluurimist toimetav kohtu-uuriija ei saa hiljem kohtus esineda asjatundjana. Asjatundjaid ei või kutsuda mingil juhul juriidiliste küsimuste lahendamiseks, vaid nende lahendamine kuulub ainult kohtu kompetentsi. ⁴⁸⁾

Asjatundjatena võidakse kutsuda: arste, farmatseute, professoreid, õpetajaid, tehnikuid, kunstnikke, käsitöölisi, reamatupidajaid ja üldse isikuid, kes pikaajalise tegevuse tõttu mõnel alal on omandanud erilise vilumuse (§ 121). Asjatundjaks aga ei või olla isikud, kes võivad ise loobuda või keda võidaks seaduslikel põhjustel taandada arvamuste avaldamisest kohtus vande all (§ 122).

47) vt. eespool lk. 24

48) Vrd. Matto, lk. 105.

Läbivaatust asjatundjate kaudu toimetatakse kohtu-uurija^{ja} manukate juuresolekul, kui selleks ei ole erilisi takistusi. Vajaduse korral võib esemeid uurimiseks anda ka asjatundjate kätte või saata vastavasse eriasutisse (§ 126). Esemete kohta, mis kuuluvad läbivaatusele ja uurimisele asjatundjate kaudu, toimetab kohtu-uurija esialgse välise vaatluse ja koostab protokollid süüteo nähtavate tunnuste kohta kui selliseid olemas, samuti ka muutuste kohta vaadeldavate esemete seisukorras (§ 125). Lahendamisele kuuluvad küsimused esitab kohtu-uurija asjatundjatele suuliselt või kirjalikult, enne tutvustades asjatundjaid kõigi andmetega, mis neile võivad vajalikud olla küsimustest õigesti arusaamiseks ja nende lahendamiseks (§ 127). Toimetades läbivaatust peavad asjatundjad arvestama ka neid andmeid, millele kohtu-uurija ei ole pööranud tähelepanu, kuid mille uurimine võib kaasa aidata töe avastamiseks (§ 129). Kaheldes asjatundjate arvamise tõepärasuses, samuti ka arvamiste lahkumineku korral, nõuab kohtu-uurija arvamust teistelt asjatundjailt või teeb nende kohalekomandeerimiseks esitise vastavale kõrgemale eriasutisele või saadab, kui see võimalik, uuritava eseme sinna (§ 129).

Et asjatundjad, samuti ka manuka oma käitumisega ei saaks takistada eeluurimise menetluskäiku, siis nende kutse peale kohaleilmumine pole suvaline, vaid on tehtud kohuslikuks, kusjuures kohtu-uurijal sundvahendina on õigus kasutada nende suhtes mõjuva põhjuseta mitteilmumise puhul rahatrahvi kuni viiekümne kroonini. Mitteilmumise seaduslikeks põhjuseiks loetakse samad põhjused kui süüalusegi puhul.⁴⁹⁾ Sealjuures asjatundjate mitteilmumise põhjuste hindamisel tuleb arvestada ka nende ülemuse tõendust, et ilmumise takistuseks oli edasilükkamatu iseloomuga teenistuskohuste täitmine (§§ 118, 119, 123, 124).

Juhul, kui on tegemist laipade ja süüteoost kannatanu või süüaluse enese kahavigastuste vägivallajälgede ja tervisliku seisukorra vaatlemisega ja läbivaatamisega, samuti ka muude asjaolude selgitamisega, milleks on vaja arstiteaduslikku kogemust, kutsub kohtu-uurija kohtuarsti (§ 130). Kohtuarstide kohuste täitmine lasub erelistel kohtu-politsei-

49) Vt. eespool, lk. 28

arstidel. Kohtades, kus ei ole erilisi kohtu-politsei-
arste, pannakse nende kohused: maakondades - maakonnaarstile, linna-
des - linnaarstile; kui nad ei saa ilmuda haiguse tõttu või
mõnel muul kaaluval põhjusel, kutsub kohtu-uuri-
ja mõne teise ametliku või eraarsti (§ 131). Tähtsatel juhtudel võib koh-
tu-uuri-ja läbivaatusele kutsuda mitu arsti, nende hulgas ka
selle arsti, kes läbivaat^{aja}at on ravinud, kui on tarvilik saa-
da seletusi haiguse ja ravimiskäigu kohta (§ 132). Naisisi-
ku läbivaatusele kohtu-uuri-ja võib kutsuda kohtuarsti abilis-
tena ämmaemandaid, kellele aga läbivaatuse toimetamine iseseis-
valt pole lubatud (§ 142).

Kuni kohtuarsti jõudmiseni laiba asupaigale kohtu-uuri-
ja: 1) teeb elustamiskatseid, kui on kahtlus tõelises surmas,
vastasel korral võtab tarvitusele abinõud laiba hoidmiseks
lagunemise ja vigastuste eest; 2) teeb kindlaks, kas see on
sama isiku laip, kelle surma kohta eeluurimist toimetatakse;
3) koostab tarvitusele võetud abinõude kohta protokollid (§133).
Arstile teeb kohtu-uuri-ja teatavaks need olemasolevad andmed,
mis võivad olla juhteks selle kohta, millele arst läbivaata-
misel peab pöörama erilist tähelepanu (§ 134). Läbivaatami-
sel arst toimib Arstiseaduse eeskirjade järgi ja pöörab eri-
list tähelepanu kõigele sellele, mis võib kaasa aidata süü-
teo selgitamiseks. Läbivaatamistoiming protokollitakse. 50)
(§ 135). Kohtu-uuri-ja poolt esitatud küsimuste kohta koos-
tab arst oma arvamuse kirjalikult ja esitab selle kohtu-uuri-
jale võimalikult kohe pärast vaatlust või läbivaatust, kuid
hiljemalt kolme päeva pärast (§ 137). Kord ettevõetud kohtu-
arstliku läbivaatuse tulemustega ei pruugi kohtu-uuri-
ja rahul-
duda - ta võib seda korrata. Uuele läbivaatusele kutsutud
arstidele seletab ta ära läbivaatuse kordamise otstarbe, tut-
vustab neid esialgse läbivaatuse protokolliga ja arstide ar-
vamustega, samuti ka kõigi andmetega, mis võivad olla vaja-
likud esitatud küsimuste kohta õige arvamuse avaldamiseks.
Korratavale läbivaatusele kutsutakse võimalikult ka arst, kes
toimetas eelnevat läbivaatust (§ 138). Arvamus, mille annab
arst laiba või süüteost kannatanu või süüaluse kehavigastuste,

50) Vt. eespool lk. 24

vägivallajälgede, tervisliku seisukorra või raseduse katkestamise jälgede läbivaatamisel, peab sisaldama: 1) surma põhjuste nimetust; 2) kehavigastuse iseloomu ja tema mõju läbivaadatava tervisele; 3) abinõude nimetamist, millega surm või kehavigastus on tekitatud või vägivald või raseduse katkestamine korda saadetud; 4) aja nimetamist, mil surm või kehavigastus on tekitatud, vägivald või raseduse katkestamine korda saadetud (§ 141).

Maetud laiba väljakaebamisele ei asu kohtu-uuriija enne arsti-kohalejõudmist, ning sinna kutsutakse ka isikud, kes on olnud matmise juures ja kes võivad tõestada väljakaevatava laiba samasust (§ 139). Kui kogutud andmeist ei selgu, kes on see isik, kelle laip läbivaadati, siis võib kohtu-uuriija, täpselt kirjeldades laiba tunnuseid, leiukohta ja arsti arvamust surma põhjuste kohta, omal nägemisel valitud ajalehes avaldada sellekohase kuulutuse (§ 140).

Naisisiku läbivaatust, mille juures tuleb paljastada kaetud kehaosasid, võib ette võtta vajaduse korral läbivaadatava nõusolekuta ainult juhul, kui ta on võetud kohtu-uuriija poolt süüalusena vastutusele või kui ta on süüteost kannatanu asjas, mida ei saa lõpetada leppimise teel. Kui läbivaadatav avaldab, et tema ei soovi sel puhul kohtu-uuriija juuresolekut, see on kohustatud eemalduma. (§§ 143, 144).

Süütegu avastavate asjade - asitõendite - otsimisel kohtu-uuriija on õigustatud ette võtma hoonete kui ka isikute läbiotsimist ja vajalike asitõendite väljavõtmist. Läbiotsimine ja väljavõtmine on mõisteliselt üksteisele võrdlemisi lähedased: nii mõistab KKS läbiotsimise all hoonete või isikute läbiotsimist asitõendite leidmiseks ja väljavõtmise all - tõendite võtmist kinnisest ruumist, panipaigast või isikute juurest. Läbiotsimise ja väljavõtmise toimetamisel aja, manukate juuresoleku ja teiste tingimuste kohta on kehtivad samad sätted kui vaatlusel ja läbivaatusel. ⁵¹⁾

~~Nagu öeldud, KKS teeb vahet isikliku ja hoonete läbiotsimise vahel. Läbi otsida võib seda isikut, kelle kohta on~~

51) Vt. eespool lk. 23, 34 jj.

Nagu öeldud, KKS teeb vahet isikliku ja hoone läbiotsimise vahel. Läbi otsida võib seda isikut, kelle kohta on põhjendatud kahtlus, et ta enese juures varjab süüteo läbi saadud asju või asitõendeid (§ 145). Isiklikku läbiotsimist võib ette võtta ainult siis, kui isik vabatahtlikult nõudmise peale ei anna otsitavat asja välja (§ 146). Otseseid reegleid naisisikute läbiotsimiseks KKS ei sisalda, kuid tuleb järeldada, et need on samased kui vaatluse ja läbivaatuse toimetamisel.⁵²⁾

Hoonete, s.o. elumajade ja teiste ruumide läbiotsimist võib kohtu-uuriija jällegi ette võtta ainult põhjendatud kahtluse korral, et neis peitub kas süüalune, süüteo läbi saadud asjad või asitõendid. Ka hoonete läbiotsimisele asutakse alles siis, kui nõudmise peale ei anta välja tarvilikku asja või isikut (§§ 145, 146). Vajaduse korral võidakse läbiotsitava koht sissepiirata politseiametnikega, viimaste puudumisel ka eraisikutega (§ 153).

Erilist ettevaatust nõuab KKS läbiotsitava paberite suhtes. Kohtu-uuriija vaatab isiklikult läbi paberid, eraldades neist asjasse puutuvad asitõendena ja näidates ainult neid manukaile ning teistele juuresviibivaile isikule, kuna teisi pabereid ta ei tohi näidata, ega avaldada neis leiduvaid asjaolusid (§ 154). Kui läbiotsimise kohal ei ole võimalik läbi vaadata kõiki leitud pabereid, siis võib kohtu-uuriija neid läbivaatamiseks kaasa võtta. Kaasavõetavad läbivaatamata paberid tuleb paigutada erilisse pitseritud pakki, millele võib kinnitada oma pitseri ka see isik, kellelt need on võetud. Viimane võib nõuda, et pakki avamine ja läbivaatamine toimuks tema juuresolekul, ent tema mitteilmumine määratud ajaks ei takista läbivaatamise toimetamist. Kaasavõetud pabereist kõik need, mida pole vaja asja juurde, tulevad tagasi anda isikule, kellelt need võeti, hiljemalt 7 päeva jooksul (§ 155). Ameti- asutised ja ametnikud, samuti ka eraisikud ei või keelduda eeluurimise toimetamiseks vajalike kirjalike asitõendite väljaandmisest (§ 156). Kas nõutaval paberil on tõendi väärtust või mitte, on õigustatud hindama ainult kohtu-uuriija, mitte aga ametiasutised ega ametnikud.⁵³⁾ Kui tekib tarvidus saada pabereid, mis on üle antud advokaadile tingimusega hoida neid sa-

52) Vt eespool lk.

53) Vrd. Matto, lk. 115.

laduses, siis vaatleb kohtu-uuriija neid koos advokaadiga, täpselt järgides eeltsiteeritud § 154 eeskirju. (§160). Maakle-rid ja noterid on kohustatud kohtu-uuriija nõudel näitama te- male oma raamatuid (§ 159). Nende äravõtmist asitõendeina asja juurde ei ole ette nähtud, arvestades nende raamatute erilist iseloomu. Samuti on üldisel alusel kohtu-uuriija tar- vis avatud ka arsti haigeraamatud.⁵⁴⁾

Juhul kui on tarvis teateid kirjavahetuse kohta, mis süüalusena vastutusele võetud isik on saatnud või saanud, pöördub kohtu-uuriija nõudega nende teadete saamiseks vastava posti või telegraafiasutise juhataja poole (§ 157). Kui eel- uurimisel osutub tarvilikuks vaadelda või välja võtta posti- või telegraafilist kirjavahetust, mis on saadetud isiku poolt või saadud ta nimele, kes on kohtu-uuriija poolt süüalusena võetud vastutusele, siis teeb kohtu-uuriija kirjavahetuse kinnipidamiseks korralduse vastavale posti-või telegraafi- asutise juhatajale, kelle juuresolekul siis toimetatakse va- jalikku vaatlust ja väljavõtmist, kusjuures kirjad, saadeti- sed ja telegrammid, mis ei kuulu kinnipidamisele saadetakse viivitamata edasi. (§ 158).

Arvesse võttes asjaolu, et süüteo fakti olemasolu kinni- tamisel ja sündmuse taastarindamisel mängivad oluliselt täht- sat osa tunnistajad, kellena tuleb mõista süüteo sündmuse ju- huslikke pealtnägijaid või -kuulajaid, s.o. isikuid, kes seda sündmust oma meeltega otseselt on tajunud, siis nende ilmu- mine eeluurimisele pole mitte suvaline, vaid on tehtud ilm- tingimata kohuslikuks - kohtu-uurijal on kasutada sundvahen- did nende ilmumise kindlustamiseks.

Tunnistajaid kutsutakse eeluurimisele samal viisil ja korras kui süüaluseidki (§ 231), s.o. kutselehega,⁵⁵⁾ kus- juures ilmumiseks määratakse neile võimalust mööda aeg, mil nad on vabad kutsetegevusest. Ühes asutises teenivaid isi- kuid ei kutsuta korraga, välja arvatud juhud, kui selleks on eriline tarvidus (§ 234). Tegelikus kaitseväeteenistuses olevad isikud kutsutakse tunnistajana eeluurimisele kutsele- hega nende lähema ülemuse kaudu, välja arvatud ohvitserid,

54) Vrd. Räägo, lk. 206.

55) Vt. eespool lk. 27j

kellele kutsuleht saadetakse otseselt (§ 232). Eksterritoriaalsuse õigusega varustatud isikuid kutsutakse Eesti Vabariigi Välisministeeriumi kaudu (§ 233). Eriline soodustus on tehtud Riigivanemale, Riigikogu Esimehele, Riigikohtu Esimehele, Vabariigi Valitsuse liikmeile ja Riigikontrolöri-
le, kes juhul, kui neid kutsutakse tunnistajaina eeluurimisele, võivad paluda kolme päeva kestel pärast kutsulehe kättesaamist, et neid ülekuulataks nende elu- või ametikohas (§229). Teistele kodanikele pole selliseid erandeid ja nad on igal juhul kohustatud ilmuma eeluurimise toimetamise kohta, välja arvatud seaduslike mitteilmumise põhjuste esinemisel või kui kohtu-uuri- ja tunnistaja miskipärast otstarbekohaseks ülekuulamise nende elukohas (§ 228). Paljud ühes kohas elavad või viibivad tunnistajad aga kuulatakse üle igal juhul nende elu- või viibimiskohas (§ 230). Teenistuskohas kuulatakse üle ka tunnistajana kutsutud kaitseväelane juhul kui tema ülemus leiab, et ta ei saa ilmuda kohtu-uuri- ja juurde kaitseväeliste asjaolude tõttu. (§ 237).

Kui aga tunnistaja pole ilmunud kutse peale määratud ajaks, aga pole esitanud ka seaduslike põhjusi mitteilmumise kohta - millised on samad kui süüaluselgi⁵⁶⁾ - siis trahvib teda kohtu-uuri- ja rahatrahviga mitte üle viiekümne krooni ja kordab kutset. Kui tunnistaja ka teistkordse kutse peale jääb määratud ajaks ilmumata seaduslike põhjusteta, siis võtab kohtu-uuri- ja tarvitusele karmima sundvahendi - nimelt laseb toimetada ta eeluurimisele sunniviisil, mis toimub samas korras ja viisil nagu süüalustegi puhul.⁵⁷⁾ (§ 235).

Kui aga eeluurimisele mitteilmumise pärast trahvitud tunnistaja hiljemalt kahe nädala jooksul pärast trahvimääruse kuulutamist esitab tõendused selle kohta, et ta ei saanud ilmuda seaduslike põhjuste tõttu, siis vabastab kohtu-uuri- ja tema määratud rahatrahvist. (§ 238). Tegelikult kaitseväge- teenistuses olevate tunnistajate suhtes loetakse eeluurimisele mitteilmumise seaduslikuks põhjuseks ka asjaolu, et ülemus tunnistajat kaitseväeliste asjaolude tõttu teenistuskohustest ei vabastanud. (§ 236).

56) Vt. eespool lk. 28

57) " " " 28 j

Asitõendite kogumine ja hoidmine.

Asitõendid on esemed, mis tõendavad süüteo fakti. Siia kuuluvad kõigepealt süüteo sooritamise vahendid, süütegija poolt teopaigale mahajäetud esemed, samuti esemed süüteojälgedega, süüteo läbi omandatud asjad jms. Kuna asitõend annab moonutamatu edasi selle, mis on olnud, kui teda ainult osatakse leida, siis seega olles vaba iga-sugusest subjektiivsusest, nagu see tihtipeale võib esineda süüaluse enese ja tunnistajate seletustega, nad moodustavad protsessi seisukohalt väga oluliselt tähtsa tõendite liigi, mispärast nende kogumiseks ja säilitamiseks on KKS ette näinud rea formaalsusi.⁵⁸⁾

Nii nõuab KKS-i § 161, et asitõendid, nagu süüteo kordasaatmise abinõud, võltsitud dokumendid, valerahad, verised või rikutud asjad ja üldse kõik vaatlusel, läbiotsimisel ja väljavõtmisel leitud asjad, mis võivad olla abiks süüteo ja süütegija avastamisel, tuleb üksikasjalikult kirjeldada protokollis, märkides ka asitõendite otsimisega ja väljavõtmisega kaasaskäivad asjaolud. Sellest eeskirjast järgneb, et kohtu-uurija, saades enda kätte läbiotsimise, väljavõtmise või mõnel muul teel mingi eseme, mis võib kuidagi kaasa aidata süüteo selgitamisele, peab toimetama selle juures vajalikku vaatlust, mille teostamise kord on juba kirjeldatud tõendite kindlustamiseks tarvitataivate sundvahendite käsitlelus.⁵⁹⁾ On asitõendid säärased, mida on võimalik raskusteta kanda, mis rikkimineku ei karda jne., siis need esemed nummerdatakse, pakitakse sisse, pitseeritakse ning võetakse asja juurde (§ 162). Need toimingud on vajalikud, et asitõendid ei läheks segamini. Siinkohal asja juurde võtmist ei tule siiski tõlgendada nii, nagu peaks kõik asitõendid lisama eeluurimistoimiku juurde, vaid et need tuleb sellekohase määrusega arvata asja juurde kuuluvaiks asitõendeiks ja alal hoida kuni kohtuliku asja arutamiseni. Mis puutub aga asitõendite hoidmisse, siis võib neist ainult kirjalikke tõendeid, kui need on üksikud dokumendid või kirjad, hoida kinnises ümbrikus eeluurimistoimiku juures, kuna muid esemeid ja ka suurema mahuga kirjalikke tõendeid tuleb hoida

59) Vt. eespool lk. 34 j.

58) Ved. Räägo, lk 250 j.

eraldi eeluurimistoimikust, kas politsei või kohtu-uuriija enda hoiukohtades või anda hoiule ka ustavaile isikuile, milgi tingimusel aga süüalusele enesele.⁶⁰⁾

Kui asitõendeid ei ole võimalik eraldada kohast, kus need leitud, kuid neid on tarvis hoida alal läbivaatuseks asjatundjate kaudu, siis kohtu-uuriija on kohustatud tarvitusele võtma abinõud süüteo jälgede hoidmiseks muutuste või hävituse eest ja võimaluse korral kinni pitseerima koha või asja kus leidub süüteo jälgi, ning andma kinnipitseeritu politsei või ustavate isikute hoiu alla või juurde panema valve (§ 163). Esemest, mis kuuluvad keemilisele, mikroskoobilisele või muule tehnilisele uurimisele, võetakse ainult niipalju kui see vajalik uurimise toimetamiseks. Võetu pakib asjatundja niiviisi, et see teel ei võiks minna kaotssi, seguneda kõrvaliste ainetega ega anda anumaga keemilisi ühendusi (§ 164). Asjadest, mis läbivaatusel muutuvad või hävinevad, vaadatakse läbi ainult üks osa, kuna teine osa tuleb alal hoida selleks, et vajaduse korral oleks võimalus läbivaatust korrata (§ 165).

Süüteo läbi saadud asjad antakse pärast nende leidmist ja hindamist allkirja vastu tagasi neile, kellelt need süüteoga on ära võetud, kui nende asjade lisandamiseks süüteoasjale ei ole erilist vajadust (§ 166). Isikuile, kellelt võetakse asju, kohtu-uuriija on kohustatud andma selle kohta allkirju, kui nad seda nõuavad. (§ 167).

Süüaluse ülekuulamine. Varemajal ajal, inkvisitsiooni-protsessi valitsusajal, anti süüaluse seletusele suurim tähtsus: tema sültunnustamine loeti täiuslikuks tõendiks, tõendite kuningannaks - regina probatorum. Selle tõendi saavutamiseks olid lubatud igasugused võtted ja viisid, nagu küsiteldavale otsese süüdistuse mitteesitamine, vaid tema segadusse ajamine kaudsete, ümberhaaravate küsimustega, tema vangitorni heitmine ja selles pidamine ning lõpuks raskeimana ja koledaimana piinamine. Sellised ülekuulamisviisid on kaasaegne protsess kõik kõrvaldanud ja koodeksite vastavate sätete kohaselt peab süüaluse ülekuulamine toimuma äärmise delikaatsusega ning tähelepanelikkusega. Nii esitab ka meie KKS

---

60) Vrd. Matto, lk. 117.

terve rea eeskirju, milliste kohaselt peab toimuma süüaluse vastutusele võetud isiku ülekuulamine kohtu-uuriija poolt.

Kutse peale kohale ilmunud või sunniviisil toodud süüaluse peab kohtu-uuriija üle kuulama viivitamata, hiljemalt aga 24 tunni jooksul pärast tema ilmumist või sundtoomist (§189). Kui ülekuulamine pole toimunud esimese 12 tunni jooksul peale süüaluse ilmumist või sundtoomist, siis peab kohtu-uuriija viivituse põhjuseist koostama protokoll, millest süüalusele tema sellekohasel nõudel tuleb anda ärakiri (§ 190). Kui sundtoomise juhul kohtu-uuriija 24 tunni jooksul pole tulnud süüalust üle kuulama, siis koostab politsei selle kohta protokoll, mis lisandatakse asjale, ühtlasi kuulutades süüalusele kinnipidamise põhjused, kuivõrd need politseile on teada. Sealjuures on süüalusel õigus anda politseile seletusi ja nõnda, et need protokollitaks. Kui neist süüaluse seletustest selgub, et ta on võetud kinni eksimuse või arusaamatuse tõttu, siis on politsei kohustatud ta viivitamata vabastama, koostades selle kohta protokoll, milles tuleb tähendada vabastamise põhjused. (§§ 191, 192, 193).

Kohtu-uuriija, asudes süüaluse ülekuulamisele, teeb enne kindlaks tema isiku samasuse ja kuulutab talle vastutusele võtmise määruse (§ 194). Kui ühes süüteos süüdistat^{ta}uid on mitu, siis nad kuulatakse üle eraldi, võttes sealjuures tarvitusele abinõud, et nad ei saaks üksteisega kokku rääkida (§ 198). Küsimused, mida kohtu-uuriija esitab süüalusele, peavad olema temale kergesti arusaadavad (§ 195). Kui süüalune keeldub vastamast esitatud küsimustele, siis kohtu-uuriija, tehes selle kohta vastava märkuse protokoll, peab otsima tõe selgitamiseks teisi seaduslikke vahendeid (§ 197). Süütunnustust ei või ta taotella milgi tingimusel lubadustega, kavalusega, ähvardusega või muude sarnaste väljapressimis-abinõudega (§ 196). Ka süüaluse asetamine kunstunne ja tema küsitlemine säärases seisundis, tuleb lugeda keelatud vahendiks.⁶¹⁾ Kohtu-uuriija ei või ka toimetada süüaluse ülekuulamist korduvalt ilma sellekohase erilise vajaduseta (§ 203).

Süüalune, kelle keelt kohtu-uuriija ei oska, kuulatakse üle tõlgi abil (§ 201). Tummade ja üldse nende süüaluste üle-

---

61) Vrd. Räägo, lk. 224.

kuulamist, kes ei suuda avaldada oma mõtteid sõnaliselt, toimetatakse järgmiselt: 1) kui süüalune ei saa seletusi anda ka kirjalikult, siis kuulatakse ta üle isikute abil, kes täpselt mõistavad tema mõtteavaldusvahendeid; 2) kui ülekuulamist toimetatakse linnas, kus asub kurtummade kasvatusasutis, siis kutsutakse tõlgiks üks selle asutise kasvataja; 3) tõlk, kelle abil kurtumma üle kuulatakse, peab kõik märkide abil tehtavad seletused ühtlasi kuuldavalt väljendama ka sõnaliselt (§ 202).

Kui eeluurimisel selgub, asjaolusid, mis lubavad järeldada, et süüalune on süüteo korda saatnud KrS § 38 esimeses lõikes ettenähtud seisukorras (juhtumid, mil süüalune loetakse süüdimatuks) või et ta on langenud säärasesse seisukorda pärast süüteo kordasaatmist, siis toimetab kohtu-uuri- ja ka süüaluse vaimlise seisukorra uurimist (§ 206). Selle toimetamisel kohtu-uuri- ja ka kasutab arsti, võimalikult vaimuhaiguste arsti abi, kellelt ta saab arvamuse süüaluse vaimuseisundi kohta. Sealjuures aga rippumatult läbivaatamisest kogub kohtu-uuri- ja ka süüaluse ja võimalust mööda ka ta vanemate ja lähemate sugulaste kehalise ja vaimlise tervise, isikliku, perekondliku ja ühiskondliku elu kohta andmeid, mis võivad kaasa aidata süüaluse vaimlise seisukorra kindlakstegemisele (§ 207). Vaatamata sellele, et kohtu-uuri- ja ka arsti arvamuse ja tema enda poolt kogutud andmete varal on selgunud, et süüalune on sooritanud süüteo KrS § 39 esimese lõike seisundis või on langenud säärasesse seisukorda pärast süüteo kordasaatmist, ei katkesta ta ometi eeluurimist, vaid viib selle lõpuni, saates toimiku siis nagu tavalliselt prokurööri korraldusse.⁶²⁾

12 - 17.-aastase alaealise süüaluse kohta peab kohtu-uuri- ja ka igal juhtumil koguma andmeid, mille põhjal võib otsustada, kas süüalune oma teo iseloomust ja tähendusest võis aru saada või juhtida oma tegevust, kusjuures erilise tähelepanuga peab selgitama küsimusi, kuivõrd alaealine oli vaimliselt ja kõlbeliselt arenenud, kuivõrd ta oli teadlik teo kuritegelikkusest ja millised olid põhjused, mis kallutasid

---

62) Vrd. Räägo, lk. 248.

teda süütegu korra saatma (§ 203). Kui süüteo süüksarvamine või karistuse määr võib oleneda süüaluse vanusest, siis tuleb süüdistatava seletuse täiendamiseks nõuda asja juurde perekonnaseisuameti või mõne teise ametiasutise kirjalik teatis süüaluse vanuse kohta. Kui aga kirjalikku teatist asja juurde pole võimalik saada, siis tuleb süüaluse vanus teha kindlaks tema kohtuarstliku läbivaatuse teel (§ 204).

Tunnistajate ülekuulamine. Tunnistaja ülekuulamisele peab kohtu-uuriija asuma kohe peale tema ilmumist. Kui seda aga mõnesuguste takistuste tõttu pole võimalik teha 12 tunni jooksul pärast ilmumist, tulevad viivituse põhjused märkida protokollis, millest tunnistajale sellekohasel nõudel antakse ärakiri (§ 239). Tavaliselt kuulab kohtu-uuriija tunnistajad üle vandeta, seletades neile sealjuures valetunnistuse tagajärjed (valetunnistuse andmine eeluurimisel ka vandeta ülekuulatud tunnistaja poolt on karistatav KrS. § 141 põhjal) ja hoiatades, et neid võidakse kohtus üle kuulata vande all ning tuletab neile meelde, et nad peavad rääkima puhtast südamest kogu tõe ja ainult tõtt (§ 241). Vande all kuulatakse tunnistajad eeluurimisel üle juhtudel: 1) kui tunnistaja on elukar-detavalt haige ja 2) kui tunnistaja kavatses pikemaks ajaks Eestist välja sõita (§ 240). Mõlemad need juhtumid on säära-sed, mis teevad küsitavaks tunnistaja ilmumise lõppmenetlu-sele, nii et seal tuleb leppida ainult tema eeluurimisel antud seletusega. Et anda tõekejõudu, mis sunniks tunnistajat juba eeluurimisel täielist tõtt rääkima, ongi tunnistajalt kohtu-uuriija poolt vande võtmine tehtud kohuslikuks. Vannet ei võe-ta igal juhul alaealistelt kuni 17. aastani ega nõrgamõistuslikelt, kes ei suuda aru saada vande tähtsusest, samuti ka isikuilt, kelle kohta on varem samas asjas kohtuotsus tehtud (§§ 242, 476). Samuti igal juhul vandeta kuulatakse üle süüaluse abikaasa, üle-nevad ja alanevad sugulased, tema vennad ja õed sel korral, kui need isikud ei soovi loobuda tunnistuse andmisest, mida seadus neile võimaldab (§§ 242, 475). Kui vannutamise korral tunnis-taja seadusliku põhjuseta keeldub vannet andmast, kuulatakse ta üle vandeta, asendades vannet hoiatusega, et valetunnistuse andmise eest ta vastutab samuti kui valetunnistuse andja vande all (§§ 242, 480).

Tunnistajana ei või üle kuulata isikut, kes samas as-
jas esineb prokuratuuri esindajana või erasüüdistaja või tsiviilnõudja volinikuna. (§§ 242, 474). Samuti ei või tunnis-
tajaina üle kuulata: 1) vaimuhaigeid, 2) vaimulikke asjaolude
kohta, mis on avaldatud neile põhisaladustena ja 3) kaitsjat. ?
(§§ 242, 473).

Tunnistajad kuulatakse üle eraldi ja, kui see vajalik, siis esialgu ka süüaluse ja tsiviilnõudja juuresolekuta (§244). Iga tunnistaja ülekuulamisel tuleb selgitada ka tema suhted süüalusega ja süüteost kannatanuga. Küsimused ja vastused ülekuulamisel peavad olema kergesti arusaadavad (§ 245). Tunnistaja ei või keelduda vastamast küsimustele, mis on esitatud vastolude selgitamiseks tema enese ütlustes või tema ütluste ja teadaolevate asjaolude või teiste tunnistajate ütluste vahel, kuid ta ei ole kohustatud vastama küsimustele, millele vastamine võib põhjustada kriminaaljälitamise algatamise tema enese, tema abikaasa, tema ülenevate või alanevate sugulaste või tema venna või õe vastu (§ 246). Vajaduse korral võib kohtu-uuri ja tunnistajat korduvalt välja kutsuda ja täiendavalt üle kuulata (§ 250). Kui tunnistajate üksteisele vastukäivate ütluste selgitusest oleneb eeluurimise edaspidine käik, kuulatakse tunnistajad üle vastestamise teel (§ 251). Tummad ja need tunnistajad, kelle keelest kohtu-uuri ja aru ei saa, kuulatakse üle samas korras kui samalaadsed süüalusedki. (§ 249). 63)

Asjaosaliste õigusi eeluurimisel. Nagu eelpool mainitud, ei ole pooled eeluurimisel veel kristalliseerunud, mis pärast on poolte asemel õigem rääkida asjaosalistest. KKS-is leidub ka sellekohaseid sätteid (~~nende~~) asjaosaliste mitmesuguste õiguste ja huvide kaitseks.

Nii on eeluurimise kestel tsiviilnõudjal vahenditult ja erasüüdistajal isiklikult kui ka voliniku kaudu õigus: 1) üles anda tunnistajaid ja esitada teisi tõendus; 2) kohtu-uuri ja loal viibida eeluurimistoimingute juures ja esitada küsimusi süüalusele ning tunnistajale; 3) nõuda omal kulul ärakirju kõigist protokollidest ja määrustest (§ 97). Loendatud õigused selle §-i järgi on ainult tsiviilnõudjal ja erasüüdistajal.

6. Kaebused eeluurimistoimingute peale.

Kuna on loomulik, et kohtu-uuriija poolt ettevõetavad eeluurimistoimingud võivad riivata nii või teisiti kas otseste asjaosaliste või ka teiste kodanike õigusi, siis on ZKKS-is vastavad sätted selliste rikutud õiguste kaitsmiseks kaebuste esitamise ja nende lahendamise korra kohta.

Süüalune, tsiviilnõudja ja erasüüdistaja võivad esitada kaebusi iga eeluurimistoimingu kohta, mis rikub või kitsendab nende õigusi (§ 269). § 97 kohaselt võivad seda teha süüalune ja tsiviilnõudja ainult isiklikult, erasüüdistaja aga ka voliniku kaudu. Tunnistajad, asjatundjad, kautsjonimaksjad, käendajad ja teised isikud võivad esitada kaebusi ainult neis asjus, mis vahenditult riivavad nende õigusi. (§ 270).

Kaebused eeluurimistoimingute peale esitatakse ringkonnakohtule ja antakse ära edasisaatmiseks kuuluvuse järgi sellele kohtu-uuriijale, kelle toimingu peale kaevatakse. Kaebused võivad olla ka suulised, misjuhul kohtu-uuriija nad protokollib. Vahistatud süüalusele, kui ta avaldab soovi kaebuse esitamiseks, tuleb seda võimaldada kõigi vajalikkude abinõudega. Kaebuse esitaja nõudmisel antakse temale kaebuse vastuvõtmise kohta allkiri. Kaebused eeluurimise täiendamise kohta tulevad esitada enne asja jõudmist kohtusse (§§ 271 - 276). Kaebuse esitamine ei peata kuni selle lahendamiseni eeluurimise toimetamist ega selle üksikuid toiminguid (§ 278). Kohtu-uuriija peab saatma kaebuse ühes vajaliku seletusega edasi kuuluvuse järgi kolme päeva kestel pärast selle esitamist, kaebused vahi all pidamise kohta aga ühe päeva jooksul (§ 277).

Saanud kaebuse ühes seletusega, kohus peab lahendama selle korraldaval istungil mitte hiljem kui järgmisel tööpäeval. Kaebuse sellesse puutuvate andmetega kannab ette üks kohtuliikmeist. Kaebuse lahendamiseks eeluurimistoimiku väljanõudmine on lubatud ainult neil juhtudel, kui ilma selleta osutub võimatuks kaebust lahendada. Kaebajaid normaalselt

välja ei kutsuta, kuid isiklikul ilmumisel nad võivad anda seletusi. Kui aga kohus tunnistab selle vajalikuks, võib kaebajaid välja kutsuda. Voliniku saatmise õigus kuulub ainuüksi erasüüdistajale - teistele mitte (§§ 279-282,97). Enne kaebuse lahendamise määruse tegemist kuulatakse ära prokuratuuri esindaja arvamus. Koostatav määrus peab olema põhistatud (§§ 283,284). Kaebuse tulemuseks võib peale muu olla ka eeluurimise üleandmine teisele jaoskonnale kohtu-uurijale, mitte aga tähtsamate ega eriti tähtsate asjade kohtu-uurijale. Põhistatud üleandmismääruses peab kohus ära tähendama ka need eeluurimistoimingud, mis tunnustatakse maksvusetuiks ja mis tuleb uuesti toimetada (§ 285). Määrus kuulutatakse kaebajale ja täidetakse viivitamata. Sellekohasel palvel antakse kaebajale ärakiri 3-e päeva jooksul pärast sellekohase palve esitamist (§§ 286, 287). Ringkonnakohtu määruse peale võib kaebaja esitada erikaebuse ja prokurözeriprotesti Kohtukojale kahe nädala jooksul pärast ringkonnakohtu määruse kuulutamist või täitmist. Kohtukoja määrus on lõplik ning selle peale edasikaebust ei ole (§ 288).

7. Kriminaaljälitamise peatamine, lõpetamine ja eeluurimise toimetamise lõpetamine.

Need asjad, milles süütegu on eeluurimisega selgitatud, kuid ei ole korda läinud avastada süüalust, samuti ka asjad, milles süüalune kohtuvõimude eest kõrvale hoidub ning seetõttu edaspidine eeluurimine on takistatud, saadab kohtu-uuriija oma määrusega prokuröri korraldusse. Prokurör, leides eelmainitud asjaolud, peatab kriminaaljälitamise - ehk mis siin sama on kui eeluurimise - kuni süüaluse avastamiseni või tabamiseni. Sellest kriminaaljälitamise (resp.eeluurimise) peatamisest tuleb teatada süüteost kannatanule. (§ 296).

Kui prokurör asjas, milles ta on peatanud kriminaaljälitamise, peab tarvilikuks süüaluse otsimist politsei või ajalehekuulutuse kaudu, siis teeb ta sellekohase ^s ^t erilise ringkonnakohtule, kes siis otsimise vastavas korras välja kuulutab. (§ 297).

Kui kohtu-uurijale eeluurimisel kogutud andmeist selgub, et asjas puuduvad süüteotunnused või on olemas kriminaaljälitamise algamise või jätkamise seaduslikud takistused või süütõendused eeluurimisel vastutusele võetud süüaluse vastu on puuduvad

Ex lib. univ. Tartu

kuä, siis konstateerides määruses neid asjaolusid, saadab kohtu-uuriija toimiku prokuröri korraldusse. Prokuröriil muidugi on õigus nõuda täiendavat eeluurimist (§ 290); kui ta aga ühineb kohtu-uuriija seisukohaga, lõpetab ta kriminaaljälitamise, mis siin võrdub eeluurimise lõpetamisega. Kriminaaljälitamise lõpetamisest teatab prokurör süüalusele ja süüteost kannatanule (§ 294).

Kriminaaljälitamise lõpetamisega tühistub automaatselt süüaluse vastu tarvitusele võetud tõkkeabinõu, millest prokurör viivitamata teatab süüaluse vahi all pidamise korral vangistusasutise direktorile vahistatu vabastamiseks, kautsjoni korral kohtu-uuriijale kautsjoni tagasiandmiseks, käenduse või allkirja korral aga käenduse või allkirja andjale (§ 295).

Asjus, milles prokurör peatas või lõpetas kriminaaljälitamise, s.o. eeluurimise, süüteost kannatanul ja tema volinikul on õigus tutvuda prokuröri juures eeluurimistoomikuga (§ 308). Samadel isikutel on õigus kahe nädala kestel, arvates prokuröriilt teadaande kättesaamise päevast, kaevata prokuröri määruse peale. Kaebus tuleb kirjutada Kohtukoja nimele ja ära anda prokuröriile, kes selle ühes toimikuga saadab viivitamata edasi (§ 309). Kui Kohtukoda leiab, et eeluurimine on toimetatud puudulikult, siis määrab ta asja tagasi saata kohtu-uuriijale täiendavaks eeluurimiseks, kirjutades ette tarvilikud toimingud (§ 329).⁶⁴⁾

Kui kohtu-uuriija erasüüdistusasjus veendub, et teos puuduvad süüteotunnused, või ilmnenu kriminaaljälitamise algamise või jätkamise seaduslikud takistused või ei saa süüalust tõendite puudusel kindlaks teha, siis lõpetab kohtu-uuriija ise kriminaaljälitamise (resp. eeluurimise) ja teatab sellest kaebajale (§ 262).

Kohtu-uuriija määruste peale erasüüdistusasjus kriminaaljälitamise lõpetamise kohta saab süüteost kannatanu kaevata selles korras, mis on ettenähtud kaebustes üksikute eeluurimistoomingute peale.⁶⁵⁾

Mis puutub eeluurimisse kohtunike, kohtu-uuriijate ja prokuratuuri esindajate poolt kordasaadetud teenistuslaste süü-

64) Vt. eespool, lk. 18

65) " " " 50

tegude suhtes, siis neist prokuröri ei ole õigust oma võimuga lõpetada ega ka peatada kriminaaljälitamist, vaid tema peab esitama oma arvamuse kriminaaljälitamise lõpetamist või peatamist tingivate asjaolude suhtes Riigikohtule, kes teeb siis vajaliku määruse (§§ 912, 913).

Lõpetatud või peatatud kriminaaljälitamist (resp. eeluurimist) on võimalik jätkata uute süüteoendite avastamisel. Kui kohtu-uuriija on kahtluseluse süüalusele üle kuulanud, s.o. süüalusele vastutusele võtnud, siis on võimalik asja uuesti eeluurimisele pöörata ainult Kohtukoja loal, mille võib Kohtukoda anda prokuröri esitise põhjal. Teistes asjades jätkab kohtu-uuriija eeluurimist prokuröri ettepanekul, kui viimane on saanud uusi andmeid (§ 310).

Eeluurimise toimetamise lõpetamise all tuleb mõista, et eeluurimismenetlusel on sooritatud kõik vajalikud toimingud nende teendite kogumiseks ja fikseerimiseks, mis on tarvilikud selleks, et otsustada, kas anda süüalusele kohtu kätte või mitte. Kui kohtu-uuriija on enda arvates eeluurimistoimingutega niikaugele, ta asub eeluurimise toimetamise lõpetamisele. Enne seda aga näitab ta kogu toimiku süüalusele ette, kui viimane seda soovib, ja küsib temalt, kas ta ei soovi enesekaitseks eeluurimist millegagi täiendada (§ 263). 12-17-aastase alaealise süüaluse juhul testab kohtu-uuriija eeluurimise toimetamise lõpetamisest alaealise vanemale või tema eest hoolitsevale isikule, kes seitse päeva jooksul peale teate kättesaamist on õigustatud paluma kohtu-uuriijalt eeluurimistoimiku ettenäitamist ja eeluurimist täiendada (§ 264). Süüaluse poolt toimiku ettenäitamisel ette toodud uutest asjaoludest on kohtu-uuriija kohustatud kontrollima neid, mis võivad mõjutada asja otsustamist. Süüaluse sellekohase palve tagajärjeta jätmist peab kohtu-uuriija põhjendama määrusega (§ 265).

Pärast süüalusele eeluurimistoimiku ettenäitamist ja, kui tarvilik, vajalike täienduste tegemist kuulutab kohtu-uuriija süüalusele, erasüüdistajale ja tsiviilnõudjale, et eeluurimise toimetamine on lõpetatud ja saadab terve toimiku avaliksüüdistusasjus prokuratuuri esindaja korraldusse, erasüüdistusasjus aga otseselt ringkonnakohtule (§ 266).

Juhtumisel, kui eeluurimisel selgub, et asi ei allu ringkonnakohtule, siis annab kohtu-uuriija asja edasi omal võimul alluvuse järgi, teatades sellest prokurörile või tema abile (§ 267).

Kui ühe süüteo uurimisel avastub teine süütegu, mis pole ühenduses esimesega, siis viib kohtu-uuriija lõpule eeluurimise ainult uuritavas süüteos, kuna avastatud süüteos võtab ta tarvitusele abinõud süüteo andmete alalhoidmiseks. Ühtlasi teatab ta sellest prokuratuuri esindajale ja alustab selles asjas eeluurimist alles pärast prokuratuuri esindaja ettepaneku või politsei juurdluse saamist (§ 99).

L ö p p m ä r k m e i d .

Eelnevas käsitelus olles andnud ülevaate eeluurimise sättest KKS-is, tuleb tähendada lõppkokkuvõttes, et neile on seadusandja poolt pühendatud võrdlemisi üksikasjalikku tähelepanu, nii et nad moodustavad üsna komplitseeritud instituudi. See on ka arusaadav, kui meenutada, nagu mainitud juba eespoolgi, et eeluurimine on lõppmenetlusele otseselt ettevalmistavaks menetluseks, ja tema korralikust ning täpsest sooritamisest oleneb teataval määral kogu protsessi saatus. Sealjuures siiski aga tuleb nentida, et eeluurimise sätted ei näe ette laskumist selliseisse peensussisse nagu lõppmenetlusel, mil seetõttu, et seal antakse lõplikult vastus esitatud süüdistusele, on vajalik, et oleksid esitatud kõik asjasse puutuvad tõendid. Eeluurimine on täitnud oma ettevalmistava ülesande, kui ta on kogunud olulised süüteoendid, nad fikseerinud ja süüteoendele toodud vastuväited kontrollinud — seega kohtu kätte andvaile organeile andes võimaluse lahendada süüaluse kohtu alla andmise küsimust. —

Kasutatud kirjandus ja lühendid.

KKS = Kriminaalkohtupidamise seaduslik;
K.Matto Tallinn 1939.

Matto = Kriminaalkohtupidamise seadustik kommentaaridega,
koostanud K.Matto; Tallinn, 1934.

Räägo = Kriminaalprotsessi õpperaamat,
R.Räägo, Tartu 1937.

Tief = Eeluurimise reformi küsimus,
O.Tief; Õigus 1923 - nr.1.

KrS = Kriminaalseadustik RT 1929 - 56.

KS = Kohtute seadustik RT 1938 - 36. ✓

TKS = Tsiviilkohtupidamise seadustik.

Kohtumeditiini seadus RT 1935 - 64.

Keeleseadus RT 1934 - 93.